

Różne formy oficjalnego dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego w latach 1971-1996

**Various forms of official dialogue between the Mariavite
and the Roman Catholic Church in the years 1971-1996**

Słowa kluczowe: Mariawici, Kościół Starokatolicki Mariawitów, Kościół Katolicki Mariawitów, Kościół Rzymskokatolicki, Maria Franciszka Kozłowska, ekumenizm, pojednanie, chrzest święty

Key words Mariavites, Old Catholic Mariavite Church, Catholic Mariavite Church, Roman Catholic Church, Feliksa Maria Franciszka Kozłowska, ecumenical dialogue, reconciliation, Holy Baptism

Streszczenie

Tekst przedstawia różne formy dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego w latach 1971-1996. Kontakty podejmowane w omawianym okresie między duchownymi mariawickimi obu denominacji (płockiej i felicjanowskiej) i rzymskokatolickimi miały charakter oficjalny i pojednawczy. Ich celem było wzajemne poznanie się oraz poszukiwanie porozumienia odnośnie do możliwości nawiązania praktycznej współpracy, zniesienia ekskomuniki nałożonej w 1906 roku na siostrę Feliksę Marię Franciszkę Kozłowską (1862-1921), założycielkę mariawityzmu, i wyjaśnienia nauki o chrzcie świętym

¹ Dr hab. Borys Przedpełski, Wydział Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

² Niniejsze opracowanie stanowi część poszerzonej wersji projektu badawczego, poświęconego dialogowi mariawicko-rzymskokatolickiemu, zrealizowanego w 2020 roku w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

między dwoma Kościołami Mariawickimi i Kościołem Rzymskokatolickim. Wspólne spotkania międzywyznaniowe przyniosły polepszenie relacji między mariawitami obu denominacji i rzymskokatolikami oraz doprowadziły do podpisania protokołów końcowych o chrzcie świętym między Kościołem Starokatolickim Mariawitów i Kościołem Rzymskokatolickim (1978) oraz Kościołem Katolickim Mariawitów i Kościołem Rzymskokatolickim (1984).

Abstract

The text discusses the various forms of dialogue between the Mariavite and the Roman Catholic Church in the years 1971-1996. The contacts during the period in question between the Mariavite clerics of both denominations (Płock & Felicjanów) and Roman Catholic clerics had an official and reconciliatory character. Their aim was to gain mutual knowledge and to seek an agreement as to the possibility of establishing practical cooperation, to revoke the Excommunication imposed in 1906 on sister Feliksa Maria Franciszka Kozłowska (1862-1921), the founder of Mariavitism, and to clarify the teaching about the Holy Baptism between the two Mariavite Churches and the Roman Catholic Church. Joint interdenominational meetings brought an improvement of the relations between the Mariavites of both denominations and the Roman Catholics and led to the signing of final reports on the Holy Baptism between the Old Catholic Mariavite Church and the Roman Catholic Church (1978), and between the Catholic Mariavite Church and the Catholic Church (1984).

Przedmiotem artykułu jest przedstawienie trzeciej fazy dialogu między Kościołami mariawickimi i Kościołem Rzymskokatolickim w latach 1971-1996. Tekst stawia sobie za cel przybliżenie ekumenicznych relacji mariawicko-rzymskokatolickich o charakterze oficjalnym. Najważniejszym osiągnięciem prowadzonego dialogu w wymienionym okresie było uzgodnienie wspólnego stanowiska między Kościołem Starokatolickim Mariawitów i Kościołem Rzymskokatolickim (1978) oraz Kościołem Katolickim Mariawitów i Kościołem Rzymskokatolickim (1984) odnośnie do uznania ważności chrztu świętego i obopólnego wydawania wiernym w przypadku potrzeby metryk chrztu.

1. Przebieg i ocena wizyty ks. Stanisława Bajki u mariawitów w Płocku i w Felicjanowie od 24 do 31 lipca 1971 roku z perspektywy rzymskokatolickiej i mariawickiej.

Ważną inicjatywą Kościoła Rzymskokatolickiego na rzecz dialogu ekumenicznego, poznania życia religijnego i funkcjonowania organizacyjnego mariawitów była wizyta ks. Stanisława Bajki, jezuitę, sekretarza Komisji Episkopatu Polski do Spraw Ekumenizmu, złożona z upoważnienia jej przewodniczącego biskupa Władysława Miziołka³ (1914-2000), w siedzibie władz zwierzchnich Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Płocku i w ośrodku centralnym Kościoła Katolickiego Mariawitów w Felicjanowie od 24 do 31 lipca 1971 roku (Bajko 1971, 1; Mazur 1991, 137-138; Rybak 1992, 132). O pewnych szczegółach na temat tej wizyty dowiadujemy się ze sprawozdania ks. Bajki sporządzonego w maszynopisie dla przewodniczącego wzmiankowanej Komisji. Celem ósmiodniowego pobytu u braci i siostr mariawitów było zbadanie ówczesnego stanu mariawityzmu (Mazur 1991, 137-138; Różyk 2007, 48). Delegat rzymskokatolicki przeprowadził szereg rozmów z duchownymi oraz uczestniczył w nabożeństwach obu denominacji mariawickich. Ksiądz Bajko został przyjęty przez mariawitów w sposób gościnny i serdeczny. Podczas osobistych spotkań zadawał mariawitom liczne pytania, na które otrzymywał wyczerpujące odpowiedzi. Miał również okazję towarzyszyć mariawickim braciom i siostram zakonnym w codziennej pracy w obu klasztorach.

W siedmiostronicowym raporcie sekretarz Komisji Episkopatu Polski scharakteryzował stosunek obu wyznań mariawickich do małżeństw duchownych (małżeństw kapłańskich) z siostrami zakonnymi, kapłaństwa kobiet, pobożności, kultu założycielki mariawityzmu, osoby Felicji Marii Franciszki Kozłowskiej (1862-1921) i Kościoła Rzymskokatolickiego.

³ Więcej o postaci bpa Władysława Miziołka zob. Grześkowiak 1984, 120-121; Anonim 2000, 7-14; Polak 2000a, 155-159; Polak 2000b, 176-181; Tranda 2000, 18-19; Turnau 2000, 11; Sakowicz 2010, 31-46; Karski 2012; Budniak et al. 2016, 291-293; Maj 2016.

Najwięcej uwagi w wymienionym dokumencie poświęcono relacjom mariawicko-rzymskokatolickim. Ks. Bajko podkreślił, że wśród mariawitów obu wspólnot kościelnych istnieje „żywa świadomość związku z Kościołem rzymskokatolickim” oraz „dążność lub tęsknota do jedności z nim” (Bajko 1971, 4). Autor sprawozdania szkicowego w oparciu o historyczny „Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*” [Przywrócenie jedności] Soboru Watykańskiego II z 21 listopada 1964 roku wskazał na potrzebę nowego podejścia do mariawitów z życzliwością, w duchu miłości i pojednania, porzucenia negatywnych stereotypów z przeszłości oraz uznania pozytywnych wartości, głoszonych i realizowanych przez duchownych mariawickich i świeckich wyznawców mariawityzmu. Sekretarz Komisji Episkopatu Polski do Spraw Ekumenizmu zauważył również, że proces normalizacji stosunków między mariawitami i rzymskokatolikami wymaga wspólnego wysiłku trzech Kościołów tradycji katolickiej (Bajko 1971, 5-7).

Z omawianego raportu wynika, że ks. jezuita Stanisław Bajko – jako duchowny czynnie zaangażowany w dialog mariawicko-rzymskokatolicki – wysoko ocenił duchowość, moralność i zapał organizacyjny mariawitów oraz gorliwość i pobożność założycielki mariawityzmu, Matki Feliksy Marii Franciszki Kozłowskiej, a także świadomość związku obu Kościołów mariawickich z Kościołem Rzymskokatolickim, mimo bolesnego rozłamu w 1906 roku.

2. Pojednawczy charakter listów bp. Władysława Miziołka i ks. Stanisława Bajki do zwierzchników dwóch Kościołów mariawickich w Polsce z 19 sierpnia 1971 roku

Pięćdziesiąta rocznica śmierci założycielki mariawityzmu, matki Feliksy (Felicji) Marii Franciszki Kozłowskiej (23 sierpnia 1921 – 23 sierpnia 1971) stała się okazją do wystosowania 19 sierpnia 1971 roku przez bp. Władysława Miziołka, biskupa pomocniczego archidiecezji warszawskiej, przewodniczącego Ośrodka do Spraw Jedności Chrześcijan przy Kurii Metropolitarnej Warszawskiej i przewodniczącego Komisji

Episkopatu do Spraw Ekumenizmu, oraz ks. Stanisława Bajkę, sekretarza tejże Komisji, dwóch oficjalnych pism do zwierzchników Kościołów mariawickich, działających w Polsce: abp. Józefa M. Rafaela Wojciechowskiego, (1917-2005) przewodniczącego Rady Przełożonych oraz Ministra Generalnego Zakonu i Kościoła Katolickiego Mariawitów (1950-20005), a także bp. Wacława M. Innocentego Gołębiowskiego (1913-1985), Biskupa Naczelnego Kościoła Starokatolickiego Mariawitów (1965-1972), w sprawie pojednania (Mazur 1991, 138; Pasek 1993, 12; Rostworowski 1997, 411; Janik 1999, 93-94; Paweł 1999a, 14; Różyk 2007, 48; Rybak 2011, 144-146). Arcybiskup Rafael Wojciechowski otrzymał wymienione pismo 19 sierpnia 1971 roku (Rafael, Beatrycze, Rafaela 1972, 370; Polak 1993, 19), natomiast Biskup Naczelný Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, Stanisław M. Tymoteusz Kowalski (1931-1997) odebrał je od ks. Stanisława Bajki dopiero rok później, w dniu konsekracji biskupiej 6 sierpnia 1972 roku w Płocku (Polak 1993, 10; Paweł 1999b, 8). Obydwa listy biskupa Miziołka i ks. Bajki do abp. Rafaela Wojciechowskiego i bp. Innocentego Gołębiowskiego zostały ogłoszone drukiem przez mariawitów kilkanaście lat po ich otrzymaniu. Mariawici felicianowscy opublikowali list w 1982 roku na łamach czasopisma „Królestwo Boże na Ziemi”, natomiast bracia płocki wspomnieli o nim w 1978 roku w czasopiśmie „Mariawita” (Anonim 1978, 11), a w 1987 roku z okazji 100. rocznicy powstania Zgromadzenia Sióstr Mariawitek Nieustającej Adoracji Ubłagania, ogłosili go drukiem w wymienionym piśmie kościelnym. Zdaniem Stanisława Jana Rostworowskiego (1934-2018), działacza i publicyści rzymskokatolickiego, długie milczenie mariawitów obu denominacji w sprawie listu Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu wynikało z ich nieufności do Kościoła rzymskiego, spowodowanej obawą wchłonięcia wspólnot mariawickich przez Kościół większościowy (Rostworowski 1997, 411) Obydwa listy są do siebie bardzo podobne pod względem treści, natomiast ich przesłanie można określić jako tożsame. Biskup Miziołek, zwracając się do zwierzchników dwóch Kościołów

mariawickich, powołał się na przełomowy dla dialogu ekumenicznego watykański „Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*”.

Nadawcy listu, zwracając się do braci mariawitów i abp. Wojciechowskiego, pozytywnie ocenili pobożność mariawitów felicjanowskich i posiadanie przez nich „Chrystusowych bogactw i wewnętrznych darów i łask Ducha Świętego” (Miziołek, Bajko 1982, 16). Kluczowy wymiar przesłania przewodniczącego i sekretarza Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu zawiera się w następujących słowach:

...w imieniu Kościoła w Polsce, który reprezentujemy – do owego wyznania Ojców soborowych, pomiędzy którymi byli również biskupi polscy i prosząc tym razem imiennie Braci Mariawitów o przebaczenie, czymkolwiek wobec nich od początku aż dotąd zawiniliśmy. A my wzajemnie przebaczymy wszystko, czym Mariawici kiedykolwiek zawinili względem swojej Matki, Kościoła i względem współbraci swoich katolików [...] (Miziołek, Bajko 1982, 16).

W przesłanym liście duchowni rzymskokatolicyc zapewnili felicjanowską wspólnotę religijną, że

...obecnie Kościół w Polsce chce odnieść się do Mariawitów jako do ludzi bardzo mu bliskich, odwracając się od metod i sposobów ich traktowania w czasach przeszłych (Miziołek, Bajko 1982, 17).

W piśmie tym doceniono u wyznawców Dzieła Wielkiego Miłosierdzia, należących do Kościoła Katolickiego Mariawitów:

...istnienie [...] dawniej i obecnie, owych Chrystusowych bogactw i wewnętrznych darów i łask Ducha Św., Bogu tylko wiadomych [...] – te wartości religijne i moralne, które się uzewnętrzniają: gorliwą i nieustanną adorację Przenajświętszego Sakramentu, w dzień i w nocy /w klasztorach/, wielką frekwencję do Komunii św., wielką cześć Matki Bożej i wzorowanie codziennego życia na Jej życiu /stąd nazwa Mariawitów/, ogólną pobożność budującą Sióstr i ich ducha modlitwy oraz pracowitość, bezinteresowność i pobożność Kapłanów, trwanie zasadnicze przy dawnych ideałach wiernego ludu mariawickiego, pobożność dzieci (Miziołek, Bajko 1982, 17).

Na zakończenie listu bp Miziołek i ks. Bajko wyrazili nadzieję, że „...w tych wszystkich względach mogą istotnie prawdziwi Mariawici służyć ku zbudowaniu swoim braciom katolikom” (Miziołek, Bajko 1982, 17).

Według redakcji czasopisma „Królestwo Boże na Ziemi” omawiany list bp. Władysława Miziołka i ks. Stanisława Bajki stanowi „ważny dokument pochodzący od władz Kościoła Rzymskokatolickiego, który po raz pierwszy życzliwie odniósł się do mariawitów” (Redakcja 1982, 15).

Bp Miziołek i ks. Bajko w liście do braci mariawitów i zwierzchnika Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, bp. Gołębiowskiego, skierowali znaczące słowa, ukierunkowane na wzajemne pojednanie obu Kościołów:

Z pokorną prośbą zwracamy się do Boga i do odłączonych braci o przebaczenie jako i my odpuszczamy naszym winowajcom. Tę nową postawę i nową świadomość Kościoła Rzymskokatolickiego pragnęlibyśmy polecić gorąco sercu i pamięci wszystkich Braci Mariawitów, ze swej strony przyłączając się – w imieniu Kościoła w Polsce, który reprezentujemy – do owego wyznania Ojców soborowych, wśród których byli również Biskupi polscy, i przepraszając imiennie Braci Mariawitów za wszystko, w czym kiedykolwiek względem nich zawiniliśmy (Miziołek, Bajko 1987, 25).

W omawianym liście do braci płockich podkreślono łączność eklezjologiczną Kościoła Rzymskokatolickiego z Kościołem Starokatolickim Mariawitów przez wiarę i chrzest. Dwaj duchowni rzymskokatolickcy zaakcentowali w nim wolę współpracy dwustronnej w duchu miłości i otwartości, porzucając dotychczasowe uprzedzenia i jednostronne oceny:

Toteż szczerym sercem obecnie Kościół w Polsce chce odnieść się do Mariawitów jako w wielkiej i istotnej mierze ludzi swoich, odwracając się od metod i sposobów Ich traktowania w czasach przeszłych, i przepraszając, jak powiedzieliśmy wyżej, za to wszystko, co było nieodpowiednie i krzywdzące ze strony Kościoła w stosunku do ruchu mariawickiego

i jego ludzi, w początkach i później. Gotów też jest Kościół poddać obiektywnej rewizji swoje odniesienie się do ruchu w jego fazie pierwotnej i powzięte wówczas dyscyplinarne decyzje (Miziołek, Bajko 1987, 25).

W ocenie Władysława Stanisława Gintera⁴ (1937-2022), redaktora naczelnego pisma „Mariawita” (1986-1989), „List do Braci mariawitów społeczność mariawicka przyjęła z zadowoleniem, ale bez euforii” (Ginter 1999, 542). Po 16 latach od napisania pisma bp. Miziołka do braci mariawitów, w artykule redakcyjnym czasopisma „Mariawita” podkreślono, że „list jest przykładem nowego, obiektywnego spojrzenia Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce zarówno na postać Założycielki, jak i na ruch przez nią utworzony” (Redakcja 1987, 24). Z drugiej jednak strony wskazano, „że jak dotąd brak jest dowodów na to, aby Kościół poddał obiektywnej rewizji swoje odniesienie się do ruchu mariawitów” (Redakcja 1987, 24).

Oceniając podejście mariawitów do pisma braterskiego bp. Władysława Miziołka i ks. Stanisława Bajki, można sformułować wniosek, że władze dwóch działających w Polsce Kościołów mariawickich oczekiwały od strony rzymskokatolickiej nie tyle słów i deklaracji o zmianie nastawienia do mariawitów, co podjęcia konkretnych i praktycznych działań na rzecz pojednania, przede wszystkim naprawienia wyrządzonych krzywd i dokonania moralnego zadośćuczynienia za prześladowania zarówno werbalne, jak i fizyczne.

3. Odczyt ks. Stanisława Bajki o mariawityzmie w siedzibie Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie 3 listopada 1972 roku

Pozytywnym akcentem w relacjach mariawicko-rzymskokatolickich była prelekcja o mariawityzmie, wygłoszona przez ks. Stanisława Bajkę, sekretarza Komisji Episkopatu Polski do Spraw Ekumenizmu, która odbyła się 3 listopada 1972 roku w siedzibie Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie (Anonim 1978, 5; Rybak 2011, 146). Na odczyt przybyli

⁴ Więcej o postaci Władysława Stanisława Gintera zob. Redakcja 2022, 45.

przedstawiciele Kościoła Starokatolickiego Mariawitów: redaktor czasopisma „Mariawita” oraz trzech duchowni mariawickcy ks. Mieczysław M. Konrad Kołak (1908-2002), proboszcz Parafii p.w. Św. Jana Chrzciciela w Cegłowie, ks. Stanisław M. Łukasz Kaczorek (1946-2013), proboszcz Parafii pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Warszawie, i ks. Przemysław M. Sławomir Rosiak (ur. 1933), proboszcz Parafii pw. Trójcy Przenajświętszej w Wiśniewie (Anonim 1973, 14).

Znamienny jest fakt, że prelegent rzymskokatolicki w duchu *Vaticanum Secundum* podkreślił katolicki charakter ruchu mariawickiego. Uznał on Kościół Starokatolicki Mariawitów za najbardziej bliskie wyznanie dla Kościoła Rzymskokatolickiego. Wyraził ubolewanie z powodu rozłamu mariawitów z Kościołem macierzystym, powołując się na słowa ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego (1901-1981), że „Rzym był źle poinformowany” (Anonim 1973, 14; Rybak 2011, 146-147). Ks. Bajko, odnosząc się do ekskomuniki nałożonej w 1906 roku przez Świętą Rzymską i Powszechną Inkwizycję w imieniu papieża Piusa X na siostrę Felicję Kozłowską i ks. Jana Kowalskiego, nazwał ją aktem dyscyplinarnym, który nie miał charakteru ogólnego, lecz imienny (Anonim 1973, 15).

Godne podkreślenia jest, że ksiądz jezuita podczas wykładu określił objawienia Mateczki jako „głos Chrystusa, [...] objawienie intelektualne, [...] prawdziwe, autentyczne” (Anonim 1973, 15). Ks. Bajko w objawieniach założycielki mariawityzmu nie znalazł żadnej tezy teologicznej sprzecznej z teologią rzymskokatolicką. Prelegent pochwalił również Kościół Starokatolicki Mariawitów za powrót do pierwotnych zasad mariawityzmu, sprzed 1921 roku.

Ks. Bajko podzielił się również swoimi refleksjami z pobytu w dwóch klasztorach i zarazem ośrodkach mariawickich w Polsce, znajdujących się w Płocku i w Felicjanowie. Zaznaczył, że był pośrednikiem w zawarciu kontraktu między piekarnią sióstr mariawitek i rzymskokatolickim Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku (Anonim 1973, 15).

Po odczycie wywiązała się interesująca dyskusja z udziałem osób duchownych i świeckich z obu Kościołów. Podczas dyskursu ks. Bajko zapewnił, że Kościół Rzymskokatolicki uznaje ważność sukcesji apostołskiej i Mszy Świętej odprawianej w Kościele Starokatolickim Mariawitów. Wśród uczestników historycznego wieczoru znaleźli się dwaj świeccy redaktorzy rzymskokatolickcy Andrzej Grzegorzczak (1922-2014) i Jan Turnau (ur. 1933), którzy podkreślili wartości duchowe i społeczne mariawityzmu. Redaktor Grzegorzczak zwrócił się nawet do ks. Bajki z propozycją złożenia prośby do polskich biskupów w sprawie zdjęcia klątwy nałożonej niegdyś na matkę Marię Franciszkę (Anonim 1973, 15-16).

Odczyt ks. Bajki wygłoszony w Warszawie w 1972 roku miał doniosłe znaczenie dla relacji mariawicko-rzymskokatolickich, przyczyniając się do bardziej obiektywnego kreowania wizerunku mariawityzmu w rzymskokatolickiej opinii publicznej w Polsce. Prelegent rzymskokatolicki obiektywnie przyznał, że „ruch mariawicki od zarania swego był piękny i bardzo katolicki. Zasługuje na rehabilitację” (Anonim 1978, 5)

4. Rozmowy o ważności chrztu przedstawicieli Kościoła Starokatolickiego Mariawitów i Kościoła Rzymskokatolickiego w latach 1971-1982

Sakrament chrztu świętego, ustanowiony przez Jezusa Chrystusa (Mt 28,19), jest pierwszym sakramentem przyjmowanym w życiu chrześcijanina. Problem ważności chrztu stał się tematem wiodącym dla dialogu ekumenicznego na całym świecie, po uchwaleniu przez Kościół Rzymskokatolicki „Dekretu o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*” w 1964 roku i „Dyrektorium w sprawie zasad i norm dotyczących ekumenizmu (Dyrektorium ekumenicznego)”, opublikowanego w dwóch częściach, w 1967 i 1970 roku, a następnie „II Dyrektorium Ekumenicznego”, ogłoszonego drukiem w 1993 roku, oraz wydaniu przez Komisję Światowej

Rady Kościołów „Wiara i Ustrój Kościoła” w 1974 roku tzw. „Dokumentu z Akry” dotyczącego m.in. chrztu.

Rozumiejąc doniosłość kwestii ważności chrztu świętego jeszcze w końcu lat 60. ubiegłego wieku również w Polsce podjęto rozmowy bilateralne i multilateralne między Kościołami chrześcijańskimi. W 1971 roku utworzono podkomisję dialogu w sprawie sakramentu chrztu z udziałem przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i ośmiu Kościołów zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej. Dzięki doniosłym uchwałom Soboru Watykańskiego II rozpoczął się dialog ekumeniczny Kościoła Rzymskokatolickiego z Polskim Autokefalicznym Kościołem Prawosławnym, Kościołem Ewangelicko-Augsburskim, Kościołem Ewangelicko-Reformowanym, Kościołem Metodystycznym, Polskim Kościołem Chrześcijan Baptystów, Zjednoczonym Kościołem Ewangelicznym, Kościołem Starokatolickim Mariawitów i Kościołem Polskokatolickim. Rozmowy te zakończyły się stwierdzeniem przez wymienione Kościoły braku przeszkód odnośnie do uznania ważności chrztu i wzajemnego przyjmowania metryk chrztu (*Jeden Chrzest* 1993, 9). Jedynie Polski Kościół Chrześcijan Baptystów ze względów teologicznych nie złożył deklaracji o ważności chrztu niemowląt, ograniczając się do stwierdzenia, że wyznawcy chrześcijańskich Kościołów historycznych uznają „Chrystusa za swego osobistego Pana i Zbawiciela [...], jako członków Kościoła Chrystusowego, godząc się z faktem istnienia różnych sposobów udzielania chrztu” („Protokół końcowy rozmów o chrzcie przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i Polskiego Kościoła Chrześcijan Baptystów” 1979, 45).

W latach 1971-1982 dialog ekumeniczny między Kościołem Rzymskokatolickim i Kościołem Starokatolickim Mariawitów w kwestii pojmowania teologicznego i sprawowania sakramentu chrztu świętego prowadziła komisja mieszana. Rozmowy dwustronne w sprawie sakramentu Chrztu Świętego okazały się owocne. W toku rozmów księża mariawiccy i rzymskokatoliccy zgodzili się, że sakrament ten gładzi

grzech pierworodny i grzechy osobiste, daje życie nadprzyrodzone oraz łączy osobę ochrzczonej do Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa.

W „Deklaracji Komisji Mieszanej Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Starokatolickiego Mariawitów” z 11 czerwca 1974 roku, w skład której ze strony rzymskokatolickiej wchodził o. Stanisław Bajko z Warszawy, ks. prof. Zbigniew Tonkiel z Siedlec i ks. Bolesław Kowalczyk z parafii Niesułek, a ze strony mariawickiej: ks. Mieczysław M. Konrad Kołak z parafii Ceglów, ks. Antoni M. Roman Nowak (1931-2013) z parafii Żarnówka, ks. Zdzisław M. Włodzimierz Jaworski (ur. 1937) z parafii Radzyminek i ks. Stanisław M. Łukasz Kaczorek z parafii Warszawa, obie strony stwierdziły „identyczność pojmowania chrztu świętego” („Deklaracja Komisji Mieszanej Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w sprawie sakramentu chrztu świętego” 1974, 48). Przedstawiciele obu Kościołów doszli przy tym do porozumienia w sprawie możliwości obopólnego uznania chrztu i wzajemnej gotowości do wydania świadectwa chrztu proszącym o nie osobom (Budniak et al. 2016, 85). Podpisanie wspólnej deklaracji nie było równoznaczne z zakończeniem rozmów na temat rozumienia sakramentu chrztu, ponieważ nie opracowano jeszcze oficjalnej dokumentacji dotyczącej wyników prowadzonego dialogu.

W celu realizacji tego zamiaru oba Kościoły powołały swoich przedstawicieli. Z Kościoła Rzymskokatolickiego w pracach nad przygotowaniem odpowiednich dokumentów uczestniczyli bp dr Bronisław Dembowski (1927-2019) (przewodniczący), ks. dr Zbigniew Tonkiel i ks. dr Waldemar Wojdecki (1941-2000), natomiast z Kościoła Starokatolickiego Mariawitów: ks. Witold M. Tadeusz Szymański (1926-2001), ks. Zdzisław M. Włodzimierz Jaworski i ks. Antoni M. Roman Nowak (Przyborowski 2003, 45).

W ramach oficjalnego dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego 15 listopada 1978 roku w Warszawie przy ulicy Piwnej 9 doszło do spotkania przedstawicieli obu stron w sprawie podjęcia decyzji dotyczących

wspólnych ustaleń na temat chrztu świętego. Obecni na nim duchowni podpisali protokół końcowy. Z uzgodnionego komunikatu wynika, że w toku rozmów wyjaśniono teologię i liturgię w obu Kościołach według następującego porządku: sakramentalność chrztu, skutki i konieczność chrztu, podmiot chrztu, materia i forma chrztu, szafarz sakramentu, chrzest warunkowy, rodzice chrzestni oraz metryka chrztu. W dokumencie stwierdzono, że „nie ma żadnych wątpliwości co do ważności chrztu udzielanego w obu Kościołach” („Protokół końcowy rozmów o chrzcie świętym przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Starokatolickiego Mariawitów” 1978, 49). Delegaci mariawickcy w czasie spotkania poruszyli problem powtarzania przez niektórych księży rzymskokatolickich praktyki udzielania chrztu osobom ochrzczonym już wcześniej w Kościele Starokatolickim Mariawitów („Protokół końcowy rozmów o chrzcie świętym przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Starokatolickiego Mariawitów” 1978, 50).

Uzupełniające spotkanie w sprawie chrztu w obu Kościołach odbyło się 15 listopada 1982 roku w Płocku z udziałem duchownych rzymskokatolickich: ks. dr. Michała Grzybowskiego (ur. 1937) i ks. dr. Czesława Rychlickiego (ur. 1939), profesorów płockiego wyższego seminarium duchownego, oraz kapłana mariawickiego, ks. Janosa M. Gracjana Simona (1916-1984), byłego rektora Seminarium Duchownego Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Płocku. Ks. Simon zapewnił stronę rzymskokatolicką, że w denominacji płockiej mariawitów nigdy nie używano imienia założycielki mariawityzmu podczas udzielania chrztu świętego. Stwierdzono na nim zgodność obu Kościołów w nauce na temat chrztu świętego (Przyborowski 2003, 45).

Podsumowując rozmowy o chrzcie pomiędzy Kościołem Starokatolickim Mariawitów i Kościołem Rzymskokatolickim, prowadzone w latach 1971-1982, należy stwierdzić, że odegrały one pozytywną rolę na drodze wzajemnego uznania pierwszego sakramentu inicjacji chrześcijańskiej (wtajemniczenia chrześcijańskiego). Były również dowodem

otwarcia się dwóch Kościołów na dialog ekumeniczny i świadectwem nowego podejścia obu stron do sakramentu chrztu świętego w duchu wzajemnego zrozumienia.

5. Podejście Kościoła Rzymskokatolickiego do problemu ważności chrztu w Kościele Katolickim Mariawitów

W 1971 roku Kościół Rzymskokatolicki rozpoczął rozmowy w sprawie ważności chrztu z Kościołem Katolickim Mariawitów, głoszącym nową naukę trynitarną⁵ o uchwyceniu Trójcy Świętej w znaczeniu trzech unii hipostatycznych: inkarnacji Boga Ojca w Maryję, Matkę Bożą, Syna Bożego w Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego w Mateczkę, czyli Felicję Marię Franciszkę Kozłowską, uznawaną przez wspólnotę felicianowską za Matkę Miłosierdzia, Oblubienicę, duchową Małżonkę Chrystusa oraz Nową Zbawicielkę i Współodkupicielkę świata oraz ich obecności w Eucharystii (*Brewiarzyk Mariawicki dla czcicieli Przenajświętszego Sakramentu* 1967, 204-206; Mames 2004, 25; Skupiński 2006, 22-31), a także naukę o powszechnym kapłaństwie, czego wyrazem jest nie tylko diakonat, prezbiterat i biskupstwo niewiast w ramach kapłaństwa służebnego, ale również kapłaństwo ludowe, sprawowane za zgodą trzyosobowej Rady Przełożonych Kościoła przez osoby świeckie, przygotowane systemem praktyczno-kształceniowym do sprawowania Mszy Świętej liturgicznej i udzielania sakramentów świętych, z wyjątkiem święceń kapłańskich (Rafael, Beatrycze, Rafaela 1972, 38).

Początkowo dialog między obu Kościołami był prowadzony korespondencyjnie. Potem kontynuowano go w toku spotkań dwustronnych. Uznanie ważności chrztu, udzielanego we wspólnocie felicianowskiej,

⁵ Kościół Katolicki Mariawitów ogłosił nową naukę o Trójcy Świętej na podstawie Księgi Izajasza (r. 66), Pieśni nad Pieśniami (r. 1), Księga Przypowieści (r. 8 i 31), Ewangelii św. Łukasza (r. 1), 2 Listu Koryntian (r. 6) i Apokalipsy św. Jana (r. 1 i 12). Zob. więcej na ten temat: Kowalski 1939, 82-84; Wojciechowski 1988, 137-138; Słomski 1996, 76-79; Rudnicki 2000, 386; Karas 2000, 197-200; Karas 2001, 113-127; Wojciechowski 2003, 101-104; Tempczyk 2011, 80-129.

budziło od początku pewne zastrzeżenia wśród przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego. Dotyczyły one podejrzenia dodawania przez Kościół Katolicki Mariawitów imienia założycielki mariawityzmu podczas chrztu, co okazało się zarzutem nieprawdziwym. Inne uwagi strony rzymskokatolickiej pod adresem braci felicjanowskich dotyczyły nowego rozumienia doktryny trynitarnej, nieznaney w nauce Kościoła powszechnego, uznawanej przez Kościół Katolicki Mariawitów od 1939 roku jako dogmat wiary na podstawie zrozumienia arcybiskupa Michała Kowalskiego, otrzymanego podczas uwięzienia w Rawiczu w 1937 roku, i nowej mariawickiej egzegezy Pisma Świętego (Kowalski 1937, 179; Kowalski 1939, 82-84; Plazinski 1970, 61; Rafael, Beatrycze, Rafaela 1972, 99; Pasek 1999, 122; Tempczyk 2011, 84).

Pierwszą reakcją władz zwierzchnich wspólnoty felicjanowskiej na prośbę strony rzymskokatolickiej w sprawie przedstawienia nauki mariawickiej o chrzcie świętym był list arcybiskupa Józefa M. Rafaela Wojciechowskiego, przewodniczącego Rady Przełożonych oraz Ministra Generalnego Zakonu i Kościoła Katolickiego Mariawitów, do ks. Stanisława Bajki, sekretarza Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu z 6 sierpnia 1971 roku. Z listu tego dowiadujemy się, że nauka Kościoła Katolickiego Mariawitów o chrzcie jest zbieżna z nauką Kościoła Rzymskokatolickiego. Dowodem na to jest sprawowanie chrztu świętego w imię Trójcy Świętej z wypowiedaną formułą: 'Ja ciebie chrzczę w Imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego'. W omawianym liście wyjaśniono na podstawie „Rytuału Mariawickiego” z 1926 roku, że w Kościele Katolickim Mariawitów „materią chrztu jest obmycie wodą, którą polewa się głowę dziecka, czyniąc nią znak krzyża” (Kowalski 1926, 5; Przyborowski 2003, 149).

Według zwierzchnika wspólnoty felicjanowskiej chrzest wywiera w duszy ludzkiej następujące skutki: włączenie ochrzczonego w zasługi Chrystusa, odrodzenie go do życia nadprzyrodzonego, przywrócenie łaski poświęcającej utraconej przez grzech naszych prarodziców i grzechy

osobiste, odpuszczenie kary doczesnej, czyścicowej i wiecznej, wszczęcie w Ciało Mistyczne Chrystusa, nadanie godności dziecka Bożego i zapewnienie zbawienia pod warunkiem trwania w łasce uświęcającej (Przyborowski 2003, 149).

Zgodnie ze stanowiskiem sformułowanym przez arcybiskupa Rafaela Wojciechowskiego chrzest w Kościele Katolickim Mariawitów jest niepowtarzalny i ma charakter jednolity (Przyborowski 2003, 149). Z listu abp. J.M.R. Wojciechowskiego dowiadujemy się również, że szafarzem sakramentu chrztu świętego we wspólnocie felicjanowskiej jest kapłan, kapłanka lub biskup (Przyborowski 2003, 150). Zwierzchnik wyznania mariawickiego z siedzibą w Felicjanowie oświadczył też, że Kościół Katolicki Mariawitów uznaje ważność chrztu w Kościele Rzymskokatolickim (Przyborowski 2003, 150).

Dialog korespondencyjny między obu Kościołami w sprawie chrztu wznowiono w czerwcu 1984 roku (Budniak i inni 2016, 86). Rezultatem prowadzonego dialogu bilateralnego był protokół końcowy z rozmów o chrzcie przedstawicieli Kościoła Katolickiego Mariawitów i Kościoła Rzymskokatolickiego, który został podpisany w Klasztorze Sióstr Mariawitek w Felicjanowie 9 października 1984 roku przez abp. Rafaela Wojciechowskiego oraz przez ks. dr. Czesława Rychlickiego, profesora Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, i ks. Jerzego Bogusława Skotnickiego (1933-1997), proboszcza Parafii Rzymskokatolickiej Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bodzanowie, dziekana dekanatu bodzanowskiego i wykładowcę teologii moralnej Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku (Tempczyk 2011, 232). W dokumencie tym

...delegacja rzymskokatolicka oświadczyła, że nie ma żadnych wątpliwości co do ważności chrztu udzielanego w Kościele Katolickim Mariawitów i że zwróci się do swoich władz kościelnych o uznanie ważności chrztu udzielanego w tym Kościele, oraz o polecenie duchowieństwu rzymskokatolickiemu wydawania świadectwa chrztu proszącym o nie wiernym („Protokół z rozmów o chrzcie przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Katolickiego Mariawitów” 1984, 152).

Nieoczekiwanie, 25 lat po podpisaniu przez obie strony protokołu z rozmów o chrzcie, Kościół Rzymskokatolicki ponownie zaczął badać problem ważności pierwszego sakramentu świętego inicjacji chrześcijańskiej w Kościele Katolickim Mariawitów. Nie jest wykluczone, że powodem powrotu do tej kwestii było opublikowanie w 2003 roku przez Kościół Katolicki Mariawitów książki pt. „Pisma wybrane. Dzieło Bożego Ratunku. Mariawicki znak czasu”, autorstwa arcybiskupa Rafaela Wojciechowskiego, zawierającej wyjaśnienie nowej nauki mariawickiej o Dziele Wielkiego Miłosierdzia i Trójcy Świętej oraz o świętości Mateczki, abp. Jana M. Michała Kowalskiego (1871-1942) i siostry arcykapłanki Antoniny Izabeli Wiłuckiej-Kowalskiej (1890-1946).

W związku z wątpliwościami odnośnie do ważności chrztu w felicjanowskiej wspólnocie wyznaniowej mariawitów 12 sierpnia 2009 roku biskup Piotr Libera (ur. 1951), ordynariusz rzymskokatolickiej diecezji płockiej (2007-2022), zwrócił się do abp. Józefa Michalika (ur. 1941), przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski (2004-2014), o zajęcie stanowiska w tej kwestii. (Tempczyk 2011, 236). 27 sierpnia 2009 roku arcybiskup Józef Michalik wysłał pismo z załącznikiem do biskupa Tadeusza Pikusa (ur. 1949), przewodniczącego Rady Konferencji Episkopatu Polski do Spraw Ekumenizmu (2006-2011) w sprawie ponownego zbadania ważności chrztu świętego we wspólnocie mariawitów felicjanowskich (Rada ds. Ekumenizmu Episkopatu Polski 2010, 100; Tempczyk 2011, 236).

Reakcją Rady KEP ds. Ekumenizmu na wystosowane pismo była opinia w sprawie ważności chrztu w Kościele Katolickim Mariawitów, przedstawiona na sesji plenarnej obradującej od 6 do 7 października 2009 roku. Arcybiskup Józef Michalik na podstawie tej opinii wysłał pismo do Kongregacji Doktryny Wiary w Watykanie w sprawie ustosunkowania się do problemu ważności chrztu we wspólnocie felicjanowskiej (Rada ds. Ekumenizmu Episkopatu Polski 2010, 103).

Sekretarz kongregacji, kardynał Luis Francisco Ladaria Ferrer (ur. 1944), hiszpański jezuita i teolog, udzielił odpowiedzi na pismo

abp. Józefa Michalika 22 maja 2010 roku, stwierdzając, że z punktu widzenia teologii rzymskokatolickiej „chrzest udzielany w Kościele Katolickim Mariawitów należy uznać za wątpliwy” (Rada ds. Ekumenizmu Episkopatu Polski, 103) i w związku z tym zalecił w przypadku konwersji wyznawców mariawityzmu felicianowskiego na rzymski katolicyzm udzielanie chrztu warunkowego *sub conditione* w oparciu o kan. 869 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 25 stycznia 1983 roku (Rada ds. Ekumenizmu Episkopatu Polski, 103; Tempczyk 2011, 236).

Podsumowując rozmowy w sprawie ważności chrztu w Kościele Katolickim Mariawitów, należy stwierdzić, że mimo osiągnięcia przełomu w 1984 roku, po ponownym rozpatrzeniu problemu przez watykańską Kongregację Doktryny Wiary w 2010 roku okazało się, że nie ma wystarczających podstaw do uznania przez Kościół Rzymskokatolicki ważności pierwszego sakramentu inicjacji chrześcijańskiej w felicianowskiej społeczności religijnej z powodu mariawickiej interpretacji nauki o Trójcy Świętej i Mateczce jako Zbawicielce świata.

6. Reakcja Kościoła Starokatolickiego Mariawitów na wybór kard. Karola Wojtyły na papieża w październiku 1978 roku

Reakcją Kościoła Starokatolickiego Mariawitów na wybór kardynała i arcybiskupa metropolity krakowskiego, Karola Wojtyły (1920-2005) na 264. biskupa Rzymu, pierwszego od 455 lat niebędącego Włochem, dokonany podczas konklawe 22 października 1978 roku w Watykanie, był artykuł Stanisława Rybaka, świeckiego publicyisty mariawickiego, pt. „W obliczu wyboru Papieża - Jana Pawła II”, który ukazał się drukiem w 1979 roku w czasopiśmie „Mariawita”. Podkreślono w nim, że nowo wybrany papież jest Polakiem, duchownym gruntownie wykształconym w zakresie filozofii i teologii, długoletnim profesorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Można w nim znaleźć informację, że polski hierarcha został wybrany na papieża dzięki głosom katolickich biskupów austriackich, niemieckich, amerykańskich i hierarchów z krajów

Trzeciego Świata. Autor tekstu zamieszczonego w czasopiśmie „Mariawita” wskazał na solidne przygotowanie duszpasterskie i naukowe oraz zdecydowany charakter i zdolności przywódcze nowo wybranego biskupa Rzymu. Uwypuklił również inne zalety jego charakteru, takie jak: dynamizm, prostota i dobroć (Rybak 1979, 6).

Redaktor Stanisław Rybak w obliczu wyboru kardynała Wojtyły na papieża zwrócił uwagę na prekursorską rolę mariawitów w dziele reformy Kościoła. W tym kontekście wymienił adorację Przenajświętszego Sakramentu, wzywanie pomocy Matki Bożej, częstą Komunię Świętą i język narodowy w liturgii. Autor artykułu w imieniu Kościoła Starokatolickiego Mariawitów po wyborze Polaka na papieża wyraził nadzieję na zmianę stanowiska Kościoła rzymskiego wobec mariawitów przez pełną rehabilitację założycielki mariawityzmu (Rybak 1979, 6).

Oceniając stanowisko braci plockich wobec wyboru kardynała Karola Wojtyły na biskupa Rzymu, należy stwierdzić, że fakt ten został oceniony pozytywnie. Wyrażono w nim nadzieję na ekumeniczny charakter pontyfikatu i odwołanie ekskomuniki, nałożonej w 1906 roku przez Świętą Kongregację Inkwizycji Rzymskiej i Powszechnej na matkę Felicję Kozłowską i przełożonego Związku Mariawitów, ks. Jana Kowalskiego, oraz wszystkich kapłanów mariawitów, mariawickie siostry zakonne i świeckich zwolenników Dzieła Wielkiego Miłosierdzia. Z artykułu Stanisława Rybaka wynika, że mariawici oczekiwali od papieża z Polski nowego podejścia wobec kwestii mariawickiej oraz nawiązania bliższych kontaktów ekumenicznych i rozpoczęcia procesu pojednania między Kościołem Rzymskokatolickim i Kościołem Starokatolickim Mariawitów.

Godne podkreślenia jest to, że w okresie pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1978-2005), jak wynika z badań socjologicznych przeprowadzonych wśród mariawitów plockich, 47% respondentów oceniało go jako mądrego i wielkiego człowieka, 25% dostrzegało w nim osobę świętą (Podgórski 1998, 167).

7. Spotkania i nabożeństwa ekumeniczne duchownych rzymskokatolickich i mariawickich w latach 70., 80. i pierwszej połowie lat 90. XX wieku

Pod wpływem uchwał Soboru Watykańskiego II i zmiany nastawienia duchowieństwa rzymskokatolickiego do innych wyznań chrześcijańskich i religii niechrześcijańskich powstały sprzyjające warunki do wspólnych spotkań i nabożeństw ekumenicznych z udziałem duchownych mariawickich i rzymskokatolickich.

Dzięki tym pozytywnym przemianom 25 stycznia 1975 roku podczas Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan w nabożeństwie ekumenicznym, odprawionym w kościele mariawickim na warszawskiej Woli, uczestniczyli księża i siostry zakonne z Kościoła Rzymskokatolickiego. W imieniu Kościoła rzymskiego do uczestników przemówił ks. Szymborski (Rybak 1975, 8-9).

Rok później, 19 stycznia 1976 roku, w nabożeństwie ekumenicznym odprawionym w kościele rzymskokatolickim p.w. Świętego Krzyża w Łodzi wziął udział biskup Stanisław M. Andrzej Jałosiński (1904-1986), ordynariusz diecezji śląsko-łódzkiej Kościoła Starokatolickiego Mariawitów (Marwin 1976, 10).

W styczniu 1979 roku ks. prof. Michał Czajkowski (ur. 1934), znany teolog i zasłużony ekumenista rzymskokatolicki, wygłosił w kościele mariawickim w Warszawie okolicznościową homilię. Ksiądz profesor wypowiedział wtedy znaczące słowa, które zostały przyjęte bardzo przychylnie przez mariawitów, jako przejaw dobrej woli i nowego myślenia:

Bracia i Siostry z Kościoła Mariawitów, którzy tak pięknie nazywacie się i pokornie, dziełem Bożego Miłosierdzia, Bożej miłości. Podzieliliśmy się nie tak dawno, w tym wieku. I ten bolesny podział dokonał się na naszej własnej ziemi, nie tysiąc lat temu, nie na Wschodzie, nie na dalekim Zachodzie, lecz na naszej ziemi i niemalże w naszych czasach. I kiedy rodził się wasz ruch był on wielką szansą całego Kościoła Katolickiego na tle ówczesnych czasów, rozprężenia obyczajów w Kościele, niesprawiedliwości społecznej. Wasi pionierzy, jak wykazuje historia, nie tak dawno przecież, to była elita ówczesnego Kościoła Katolickiego.

To byli młodzi zapaleńcy, którzy chcieli w imię Jezusa, w imię czystości Ewangelii reformować Kościół od wewnątrz. Nie przez jakieś zewnętrzne zmiany, ale przez nawrócenie wewnętrzne. Nasz Kościół Katolicki posoborowy z szacunkiem myśli o tych zmianach i o tych akcentach, jakie miały miejsce w waszym ruchu, potem w Kościele już. Od początku – centralne miejsce Eucharystii, język ludu, język narodowy w liturgii, życie duchowe, często oparte na formach zakonnych, zakorzenione w Ewangelii. A jednak pomiędzy chrześcijanami tak sobie bliskimi tyle nieporozumień, a nieraz chyba nawet i nienawiści. Myślę o naszym Kościele, o postawie tak wielu katolików. O postawie nie tylko sprzed dziesiątków lat, ale czasem jeszcze dzisiejszej... Do tych pozdrowień muszę dodać jeszcze jedno słowo, inaczej zdradziłbym Ewangelię Jezusa. To jest prośba o wybaczenie za to co było w przeszłości, za wszystkie grzechy przeciwko wam, a także za wszelkie oznaki nietolerancji, za wszelki brak ducha chrześcijańskiego wobec was także dzisiaj – wybaczenie (Serafina 1979, 9-10).

Cztery lata później nastąpiło pierwsze historyczne spotkanie ekumeniczne papieża Jana Pawła II z ówczesnym Biskupem Naczelnym Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, Stanisławem M. Tymoteuszem Kowalskim (1972-1997). Odbyło się ono podczas drugiej wizyty papieża Polaka w Polsce, 17 czerwca 1983 roku w Pałacu Borchów, domu-rezydencji arcybiskupów warszawskich, siedzibie prymasa Polski, kard. Józefa Glempa (1929-2013) w Warszawie przy ulicy Miodowej 17/19. Podczas spotkania ekumenicznego z przedstawicielami Polskiej Rady Ekumenicznej oraz reprezentantami żydowskiej i muzułmańskiej wspólnoty religijnej doszło wtedy do przywitania papieża z Biskupem Naczelnym Kościoła Mariawitów (grupy płockiej). Papież w swoim przemówieniu oficjalnym do przedstawicieli Kościołów chrześcijańskich i niechrześcijańskich wspólnot religijnych wyraził się z uznaniem o dotychczasowych rozmowach i wspólnych wysiłkach na rzecz pojednania i współpracy między Polską Radą Ekumeniczną i Kościołem Rzymskokatolickim (Jaworska 1983, 4).

W czasie tego historycznego spotkania, po przemówieniu prezesa Polskiej Rady Ekumenicznej, ks. prof. Witolda Benedyktowicza

(1921-1997) z Kościoła Metodystycznego i Jana Pawła II, duchowni Kościołów nierymskokatolickich przekazali dostojnemu pielgrzymowi egzemplarz najnowszej edycji Pisma Świętego oraz ikonę przedstawiającą oświecicieli Słowian Cyryla i Metodego, natomiast papież wręczył każdemu uczestnikowi medal z jego podobizną i wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej, a także książkę „Nie lękajcie się. Rozmowy z Janem Pawłem II”, autorstwa francuskiego dziennikarza André Frosarda (Jaworska 1983, 4).

Kilkanaście dni później, od 2 do 7 lipca 1983 roku, w letniej rezydencji papieskiej w Castel Gandolfo przebywał z wizytą prywatną ks. prof. Konrad M. Paweł Rudnicki (1926-2013), znany duchowny Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, wybitny astronom, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (Redakcja 1983, 30; Polak 1993, 19; Kaczorek et al. 2005, 9). Podczas swojego pobytu kapłan Paweł Rudnicki prowadził badania w miejscowym obserwatorium astronomicznym. Otrzymał również zgodę od papieża Jana Pawła II na odprawianie przez sześć kolejnych dni Mszy Świętej według rytuału mariawickiego w prywatnej kaplicy papieskiej (Dąbrowska 1984, 19). Była to pierwsza Msza Święta odprawiona przez duchownego mariawickiego na terenie Państwa Watykańskiego od czasu ekskomuniki rzymskiej nałożonej na mariawitów. Kapłan Rudnicki w czasie swojej wizyty dowiedział się od papieża Polaka, że przed wyborem na biskupa Rzymu kardynał metropolita krakowski planował odwiedzenie kilku parafii mariawickich, ale nie zdążył tego zamiaru zrealizować ([Rudnicki] 1981, 29).

Należy odnotować udział ks. dr. Daniela Olszewskiego (1934-2015), cenionego historyka Kościoła, profesora Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach i Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, w nabożeństwie ekumenicznym w warszawskim kościele mariawickim na Woli, które odbyło się w styczniu 1985 roku. Podczas tego nabożeństwa wygłosił on homilię, w której uwypuklił pozytywne wartości religijne mariawityzmu, szczególnie pobożność eucharystyczną i maryjną. Warto pamiętać, że ks. Olszewski w latach 70. i 80. XX wieku ogłosił

drukiem trzy obiektywnie napisane artykuły o mariawitach: „Początki mariawityzmu. Studium historyczno-pastoralne” (Olszewski 1976), „Odejście” (Olszewski 1984) i „Mariawityzm – początki i rozwój” (Olszewski 1986); (Włagin 1986, 14).

17 stycznia 1986 roku, w ramach Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan, miało miejsce bardzo znaczące wydarzenie w relacjach mariawicko-rzymskokatolickich. W tym dniu ks. bp Stanisław M. Tymoteusz Kowalski, zwierzchnik Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, po raz pierwszy wziął udział w nabożeństwie ekumenicznym w rzymskokatolickim kościele ojców pallotyńów p.w. św. Wincentego Pallottiego w Warszawie, dawnym kościele mariawickim, przy ulicy Skaryszewskiej 12, gdzie wygłosił okolicznościową homilię (Gołębiowski 1986, 88; Kaczorek et al. 2005, 9).

Niezwykle ważnym wydarzeniem o wymiarze historycznym w stosunkach między Kościołem Rzymskokatolickim i Kościołem Starokatolickim Mariawitów był udział biskupa Władysława Miziołka, sufragana archidiecezji warszawskiej, w nabożeństwie ekumenicznym, które odbyło się 23 stycznia 1986 roku w kościele mariawickim p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy na warszawskiej Woli (W. 1986, 16; Grześkowiak 1987, 91; Ginter 1989, 25; Polak 1993, 19; Beck 1995, 56; Janik 1999, 94; Kaczorek et al. 2005, 9; Rybak 2011, 139; Nowik et al. 2021, 187). Uroczysta Msza Święta została odprawiona przez Biskupa Naczelnego Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, Stanisława M. Tymoteusza Kowalskiego, z udziałem sześciu kapłanów mariawickich Stanisława M. Łukasza Kaczorka, Mieczysława M. Konrada Kołaka, Witolda M. Tadeusza Szymańskiego, Przemysława M. Sławomira Rosiaka, Antoniego M. Feliksa Woźniaka (1910-1987) i Antoniego M. Ryszarda Kłoniczkiego. Gwoli ścisłości warto pamiętać, że była to pierwsza od 80 lat obecność biskupa rzymskokatolickiego na nabożeństwie w kościele mariawickim (Ginter 1989, 25). Warszawski biskup pomocniczy wygłosił wówczas homilię, w której nie tylko podkreślił dążenia mariawityzmu do odnowy życia religijnego, ale również przeprosił mariawitów za krzywdy

wyrządzone w przeszłości przez rzymskich katolików (Olszewski 1987, 6-7; Łuczak 2012, 58). Pierwsza w historii homilia wygłoszona przez biskupa rzymskokatolickiego w kościele mariawickim była niezwykle potrzebna. Stanowiła pozytywny impuls do ożywienia relacji ekumenicznych i stopniowej normalizacji stosunków między obu Kościołami.

Warto również pamiętać, że pół roku później, 16 sierpnia 1986 roku, na zaproszenie biskupa Władysława Miziołka, do kościoła rzymskokatolickiego pw. św. Jana Chrzyciela w Cegłowie pod Mińskiem Mazowieckim, zostali zaproszeni biskup KSM Antoni M. Roman Nowak oraz dwaj kapłani mariawicy Mieczysław M. Konrad Kołak i Dariusz M. Zenon Miklus, którzy razem z duchownymi rzymskokatolickimi prosili o dar Ducha Świętego dla bierzmowanych i udzielili im błogosławieństwa (Grześkowiak 1987, 91; Gajowniczek 1999, 53; Rybak 2011, 139; Nowik et al. 2021, 187). Była to pierwsza w historii Polski uroczystość bierzmowania, która miała charakter ekumeniczny. Nic więc dziwnego, że wydarzenie to określono jako bezprecedensowe (Grześkowiak 1987, 91). Podczas tego nabożeństwa biskup Miziołek, zwracając się do duchownych mariawickich powiedział m. in.:

Szczególne zaś słowa powitania kieruję do księdza biskupa i księży z parafii mariawickiej. Powiedział ks. proboszcz, że jest to historyczne wydarzenie i chyba tak jest. Bogu niech będą dzięki, że po tylu latach rozłąki i niechęci zbliżamy się do pojednania. Może Bóg da, że jeszcze będziemy i my, nawet i starsze pokolenie, przeżywać pełną jedność, do której zdążamy” (Ginter, Nowak 1988, 3).

Na zakończenie uroczystego bierzmowania biskup Nowak, dziękując gospodarzom za zaproszenie, wskazał, że „spotkanie to budzi nadzieję na przyszłość” (Grześkowiak 1987, 92) oraz wyraził przekonanie, „aby ustały wśród nas nieporozumienia i niedomówienia, a zapanowała miłość” (Grześkowiak 1987, 92).

Wyrazem podtrzymywania kontaktów mariawicko-rzymskokatolickich był udział trzech duchownych Kościoła Starokatolickiego Mariawitów – Biskupa Naczelnego, Stanisława M. Tymoteusza Kowalskiego,

bp. Antoniego M. Romana Nowaka i bp. André Le Becka (ur. 1942) w uroczystej Mszy Świętej, odprawionej 7 czerwca 1991 roku przez papieża Jana Pawła II na placu celebry sąsiadującym ze stadionem klubu Wisła w Płocku, mieście szczególnie ze względu na objawienia o miłosierdziu Bożym siostry Feliksy Marii Franciszki Kozłowskiej (1893) i siostry Heleny Faustyny Kowalskiej (1931) (Grzybowski 2004, 17-108; Beck 2017, 2019).

Ważnym wydarzeniem ekumenicznym o znaczeniu historycznym była wspólna Msza Święta odprawiona 21 stycznia 1993 roku w kościele mariawickim p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Lublinie przez o. prof. Stanisława Celestyna Napiórkowskiego (ur. 1933), z Kościoła Rzymskokatolickiego, franciszkanina i wykładowcę Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w asystencji ks. Przemysława M. Sławomira Rosiaka z Kościoła Starokatolickiego Mariawitów i ks. Józefa M. Polikarpa Zaborka (1924-2010), wikariusza generalnego Zgromadzenia Mariawitów i proboszcza parafii Kościoła Katolickiego Mariawitów p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Stoczku Lubelskim (Anonim 1994, 163; Rudnicki 1995, 10). Znamienny jest fakt, że do wspólnej Eucharystii przystąpili duchowni i wierni trzech wymienionych wyznań katolickich. Według ks. Rudnickiego do wymienionej celebracji i interkomunii doszło prawdopodobnie z powodu pomyłki w interpretacji zezwolenia Lubelskiej Kurii Metropolitarnej (Rudnicki 1995, 10).

Warto również odnotować udział ks. prof. Henryka Seweryniaka (ur. 1951), zaangażowanego ekumenisty, wykładowcy Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku i Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, w centralnej uroczystości jubileuszowej 1 sierpnia 1993 roku w mariawickiej Świątyni Miłosierdzia i Miłości w Płocku, z okazji 100. rocznicy objawienia światu Dzieła Wielkiego Miłosierdzia i powstania mariawityzmu (Zychowicz 1993, 6). Przekazał on pozdrowienia od biskupa Zygmunta Kamińskiego (1933-2010), ordynariusza rzymskokatolickiej diecezji płockiej (1988-1999) i zwolennika dialogu teologicznego z Kościołem Starokatolickim Mariawitów (Beck 1995, 57).

Ks. Seweryniak wyraził również radość z udziału w uroczystości jubileuszowej, dziękując Bogu za 100 lat istnienia i działalności mariawityzmu (Zychowicz 1993, 6). Należy dodać, że na uroczystość jubileuszową mariawitów nie przybył żaden z trzech zaproszonych biskupów rzymskokatolickich (diecezji płockiej, warszawskiej i opolskiej) (Moser 1993, 1).

W styczniu 1994 roku, w kościele mariawickim na warszawskiej Woli, ks. Roman Indrzejczyk (1931-2010), proboszcz Parafii Rzymskokatolickiej pw. Dzieciątka Jezus na warszawskim Żoliborzu, przekazał pozdrowienia dla mariawitów (Dominik 1994, 12). W lutym tego samego roku ks. Łukasz Kaczorek, duchowny mariawicki, podczas nabożeństwa ekumenicznego w rzymskokatolickim kościele parafialnym pw. Matki Bożej z Lourdes na warszawskiej Pradze wygłosił kazanie, w którym zaapelował do zgromadzonych wiernych, aby traktowali wszystkich chrześcijan niezależnie od przynależności wyznaniowej jako brata, siostrę (Dominik 1994, 13).

18 stycznia 1996 roku, w pierwszym dniu Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan, w kościele św. Jana Chrzciciela w Płocku wygłosił kazanie ks. Piotr M. Bernard Kubicki (ur. 1948), proboszcz Parafii Kościoła Starokatolickiego Mariawitów p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej i św. Wojciecha w Lipce pod Łodzią. Duchowny mariawicki podkreślił, że:

...dla pełnego i trwałego zjednoczenia trzeba przezwyciężyć wieki podziałów, wzajemnej izolacji i nieznajomości, różnego rodzaju uprzedzeń, fałszywych lub niesprawiedliwych sądów, nieraz niechęci, a nawet wrogości (Kubicki 1996, 9).

21 stycznia 1996 roku, po raz pierwszy od 90 lat, delegacja Kościoła Starokatolickiego Mariawitów z biskupem Romanem Nowakiem na czele wzięła udział w nabożeństwie ekumenicznym w rzymskokatolickiej bazylice katedralnej w Płocku, transmitowanym przez lokalną rozgłośnię katolicką (Seweryniak 1996, 3). Biskup Roman Adam Marcinkowski (ur. 1942), rzymskokatolicki biskup pomocniczy płocki (1985-2017), witając wtedy przedstawicieli Kościoła mariawitów, powiedział,

że „pierwszym warunkiem zjednoczenia jesteśmy paradoksalnie my sami, albowiem rozpoczyna się ono od szczerego uznania własnych win i słabości oraz otwarcia na Dzieło Wielkiego Miłosierdzia w nas” (Marcinkowski 1996a, 143). Obecni w katedrze biskup Roman Marcinkowski i biskup Roman Nowak w wygłoszonych przemówieniach opowiedzieli się za dążeniem do jedności przy zachowaniu własnej tożsamości wyznaniowej (Nowak 1996, 12; Marcinkowski 1996b, 13). Na zakończenie Mszy Świętej biskupi obu Kościołów wymienili pocałunek jako symbol pokoju i jedności ([Grabarczyk]1996, 9).

Potwierdzeniem wzajemnych dążeń obu Kościołów do jedności było ekumeniczne nabożeństwo eucharystyczne, które zostało odprawione 25 stycznia 1996 roku w katedrze mariawickiej w Płocku. Uczestniczyli w nim duchowni Kościoła Starokatolickiego Mariawitów z biskupem Romanem Nowakiem na czele oraz delegacja rzymskokatolicka pod przewodnictwem biskupa Romana Marcinkowskiego. Warto pamiętać, że był to pierwszy w historii udział biskupa rzymskokatolickiego w Mszy Świętej, odprawianej w katedrze mariawickiej w historycznej stolicy Mazowsza (Adamkowski 1996, 2). W świątyni mariawickiej okolicznościowe kazanie wygłosił wówczas ks. Sławomir Nasierowski, duchowny rzymskokatolicki, wicerektor Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Wezwał on uczestników nabożeństwa „aby wspólnym wysiłkiem szukać tego, co łączy, szukać wspólnych rozwiązań” (Nasierowski 1996, 8). Po zakończeniu Mszy Świętej biskup Marcinkowski wyraził pragnienie, aby Płock stał się „stolicą ekumenizmu, stolicą jedności i miłości za sprawą Jezusa Chrystusa” ([Grabarczyk]1996, 10). Zapewnił przy tym mariawitów, że celem Kościoła Rzymskokatolickiego nie jest wchłonięcie mariawitów, lecz osiągnięcie wzajemnej jedności – „przy zachowaniu bogactwa istotnej, pierwotnej tradycji każdego z nich” (Marcinkowski, 1996d, 13).

Podczas nabożeństw i spotkań z udziałem duchownych mariawickich i rzymskokatolickich nie brakowało akcentów i gestów ekumenicznych, które przyczyniły się do utworzenia 28 listopada 1997 roku Komisji

Mieszanej do Spraw Dialogu Teologicznego między Kościołem Rzymskokatolickim i Kościołem Starokatolickim Mariawitów (Rybak 2011, 147).

8. Wspólne sympozja teologiczne poświęcone miłosierdziu Bożemu w Łodzi w latach 1991, 1992 i 1994

Z okazji jubileuszu 100-lecia objawienia Dzieła Wielkiego Miłosierdzia i powstania mariawityzmu Kościół Starokatolicki Mariawitów z inicjatywy Rady Kościoła we współpracy z Kościołem Rzymskokatolickim, Polskim Autokefalicznym Kościołem Prawosławnym, Kościołem Ewangelicko-Augsburskim i Kościołem Ewangelicko-Reformowanym, pod patronatem ówczesnego Biskupa Naczelnego Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, Stanisława M. Tymoteusza Kowalskiego, zorganizował w siedzibie biskupa ordynariusza mariawickiej diecezji śląsko-łódzkiej, Zdzisława M. Włodzimierza Jaworskiego, w Łodzi przy ulicy Franciszkańskiej 27, trzy sympozja ekumeniczne o charakterze teologicznym, poświęcone miłosierdziu Bożemu (P.I. 1995, 6; [Rudnicki] 1999a, 13; [Rudnicki] 2000, 28-29).

Pierwsze sympozjum ekumeniczne o teologii miłosierdzia Bożego w Kościołach chrześcijańskich odbyło się od 17 do 18 września 1991 roku, (Jaworska 1991, 8) drugie – dotyczące objawienia miłosierdzia Bożego w Kościołach chrześcijańskich – 15 września 1992 roku (Jaworska 2003, 127; Jaworska 2018, 127) i trzecie poświęcone Objawieniu Dzieła Miłosierdzia Bożego w dniu 2 sierpnia 1893 roku – 15 lipca 1994 roku (Jaworska 2003, 201; Jaworska 2018, 201). W skład Komitetu Organizacyjnego wymienionych konferencji ekumenicznych wchodził następujący duchowni mariawicy: biskup diecezji śląsko-łódzkiej KSM, Zdzisław M. Włodzimierz Jaworski; ks. prof. dr hab. Konrad M. Paweł Rudnicki i ks. mgr Michał M. Ludwik Jabłoński (ur. 1950) (Jaworska 2003, 5; Jaworska 2018, 6). Oprócz biskupów, kapłanów, sióstr zakonnych i osób świeckich z Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w sympozjach wzięli udział duchowni Kościołów zrzeszonych w Polskiej

Radzie Ekumenicznej, Kościoła Katolickiego Mariawitów i Kościoła Rzymskokatolickiego (P.I. 1995, 6; Paweł 2004, 27).

W przemówieniu powitalnym 17 września 1991 roku Biskup Naczelny Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, Tymoteusz Kowalski, zwracając się do uczestników sympozjum, wskazał na charakterystyczne elementy Dzieła Wielkiego Miłosierdzia, które mają ścisły związek z tekstami Starego i Nowego Testamentu oraz z problemami współczesnego świata. Podkreślił on ponadczasową wartość objawień założycielki mariawityzmu, które zawierają środki zaradcze dla świata w obliczu zaniku miłości i kryzysu wiary chrześcijańskiej w celu wyzwolenia ludzkości z niewoli grzechu i obojętności religijnej (Jaworska 2003, 9-10; Jaworska 2018, 9-10).

Podczas sympozjów wygłoszono 14 referatów. Wśród prelegentów było m.in. czterech duchownych mariawickich (bp mgr Zdzisław M. Włodzimierz Jaworski, ks. mgr Michał M. Ludwik Jabłoński, ks. prof. dr hab. Konrad M. Paweł Rudnicki, ks. mgr Witold M. Tadeusz Szymański, ks. mgr Mieczysław M. Kazimierz Kaczmarek) oraz jeden ksiądz rzymskokatolicki (ks. prof. dr hab. Lucjan Balter SAC). Duchowni obu Kościołów przedstawili kolejno następujące referaty:

- „Encyklika *Dives in Misericordia* jako owoc i właściwe ukie-
runkowanie kultu rozwijającego się oddolnie w Kościele” –
ks. prof. dr hab. Lucjan Balter SAC,
- „Teologia Kaina” – ks. prof. dr hab. Konrad M. Paweł Rudnicki,
- „Miłosierdzie Boże a potrzeby duszy współczesnego człowieka” –
ks. prof. dr hab. Konrad M. Paweł Rudnicki,
- „Rola objawień w życiu Kościoła” – ks. mgr Mieczysław M. Ka-
zimierz Kaczmarek,
- „Treść objawień bł. M. Franciszki Kozłowskiej” – ks. mgr Witold
M. Tadeusz Szymański,
- „Treść objawień Sługi Bożej s. Faustyny Kowalskiej” –
ks. prof. dr hab. Lucjan Balter SAC,

- „Porównanie różnych objawień miłosierdzia Bożego” – ks. prof. dr hab. Konrad M. Paweł Rudnicki,
- „Błogosławiona Maria Franciszka Kozłowska, jej postać i dzieło” – bp mgr Zdzisław M. Włodzimierz Jaworski,
- „Znaczenie i treść objawienia z dnia 2 sierpnia 1893 roku” – ks. mgr Witold M. Tadeusz Szymański,
- „Percepcja objawień bł. M. Franciszki w XIX i na początku XX wieku w Polsce i na świecie” – ks. mgr Michał M. Ludwik Jabłoński,
- „Czym objawienia błogosławionej Marii Franciszki Kozłowskiej mogą być dla dzisiejszego świata” – ks. prof. dr hab. Konrad M. Paweł Rudnicki (Jaworska 2018, 270-272).

Niezwykle interesująca i zarazem nie pozbawiona kontrowersji była sesja druga omawianego sympozjum ekumenicznego (1992), poświęcona porównaniu objawień s. Feliksy Marii Franciszki Kozłowskiej i s. Heleny Faustyny Kowalskiej, dokonana z perspektywy teologii mariawickiej (ks. Kazimierz Kaczmarek, ks. Tadeusz Szymański, ks. Paweł Rudnicki) i rzymskokatolickiej (ks. prof. Lucjan Balter). Przedstawione referaty duchownych obu wyznań odnoszące się do wymienionych objawień zawierają zarówno zbieżności (konsekwencje wynikające z odrzucenia miłosierdzia Bożego, cześć Eucharystii, naśladowanie życia i cnót Matki Bożej), jak i różnice (rozumienie kierownictwa dusz przez Chrystusa, rola duchownego w prowadzeniu do Pana Jezusa, sposób pojmowania mistyki, podejście do objawień Marii Franciszki Kozłowskiej i Faustyny Kowalskiej) (Różyk 2006, 22-23; Jaworska 2003, 185-186; Jaworska 2018, 185-186). Mimo stwierdzenia niektórych elementów wspólnych obie strony doszły do końcowego wniosku, że inaczej postrzegają objawienia dwóch sióstr w kwestiach szczegółowych dotyczących rozwoju Dzieła Miłosierdzia (Jaworska 2003, 200; Jaworska 2018, 200).

Po wygłoszeniu każdego referatu odbywała się ożywiona dyskusja z udziałem duchownych mariawickich obu denominacji, rzymskokatolickich, prawosławnych, luterańskich i ewangelicko-reformowanych.

Kościół Starokatolicki Mariawitów docenił wartość sympozjów ekumenicznych, dwukrotnie ogłaszając drukiem pozycję książkową pt. „Teologia Miłosierdzia Bożego. Materiały z sympozjów ekumenicznych w Łodzi w latach 1991, 1992 i 1994”, zawierającą referaty i wypowiedzi wygłoszone podczas trzech konferencji teologicznych (Jaworska 2003; Jaworska 2018).

9. Mariawicka ocena encykliki papieża Jana Pawła II *Ut unum sint*

Bardzo znanym dokumentem kościelnym służącym pojednaniu między Kościołem Rzymskokatolickim i innymi Kościołami chrześcijańskimi jest encyklika papieża Jana Pawła II o ekumenizmie *Ut unum sint* [Aby wszyscy stanowili jedno] z 25 maja 1995 roku. Omawiana encyklika, napisana w duchu *Vaticanum Secundum*, zasługuje na specjalny szacunek i szczególną uwagę, ponieważ jest pierwszą w dziejach Kościoła Rzymskokatolickiego encykliką poświęconą ekumenizmowi. Składa się ona z wprowadzenia oraz trzech rozdziałów: 1. Zaangażowanie ekumeniczne Kościoła katolickiego, 2. Owoce dialogu i 3. *Quanta est nobis via* [Jak wielka jest nasza droga].

Encyklika papieska *Ut unum sint* zawiera wezwanie do jedności chrześcijan przez rozwijanie praktycznych form współpracy oraz pogłębianie i kontynuowanie dialogu teologicznego między Kościołami. Papież Polak uznał w niej ekumenizm za konieczny dla wszystkich wierzących w Chrystusa, rozumiejąc postawę ekumeniczną jako „imperatyw chrześcijańskiego sumienia oświeconego wiarą i kierowanego miłością” (Jan Paweł II 1996, 12). Jan Paweł II określił w niej rolę papieża w procesie poszukiwania platformy porozumienia z innymi wyznaniem chrześcijańskimi w sposób następujący:

Jestem przekonany, że ponoszę w tej dziedzinie szczególną odpowiedzialność, która polega przede wszystkim na dostrzeganiu ekumenicznych dążeń większości chrześcijańskich Wspólnot i na wsłuchiwanie się w kierowaną do mnie prośbę, abym znalazł taką formę sprawowania prymatu, która nie odrzucając bynajmniej istotnych elementów tej misji, byłaby otwarta na nową sytuację (Jan Paweł II 1996, 113).

Z perspektywy teologii mariawickiej oceny encykliki *Ut unum sint*, jako pierwszy dokonał w 1995 roku ks. prof. Konrad M. Paweł Rudnicki, duchowny i teolog mariawicki z Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, w artykule opublikowanym na łamach „Tygodnika Powszechnego”. W opinii księdza profesora „Encyklika potwierdza wolę Kościoła rzymskiego dalszego kroczenia drogą ekumenizmu, a więc dostrzegania zalet innych wyznań i uznawania czasem wad własnego Kościoła” (Rudnicki 1995,10). Kapłan Paweł Rudnicki wyraził jednak wątpliwości dotyczące stwierdzeń papieża w encyklice, które odnoszą się do warunkowego udzielania Komunii Świętej w Kościele Rzymskokatolickim chrześcijanom innych wyznań tylko w określonych przypadkach i szczególnych okolicznościach oraz do dogmatu Soboru Watykańskiego I o nieomyślności papieża w sprawach wiary i moralności, kiedy naucza *ex cathedra* z 18 lipca 1870 roku (Rudnicki 1995, 10).

W 2020 roku, w 25. rocznicę ogłoszenia tej znaczącej encykliki, ks. Tomasz M. Daniel Mames (ur. 1980), znany duchowny i teolog mariawicki, proboszcz Parafii Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Paryżu, odnosząc się do jej treści, zaznaczył, że „instytucja papieżstwa nie jest niezbędnym gwarantem jedności ani też jej źródłem, ponieważ fundamentem zjednoczenia chrześcijan jest Chrystus, źródło Miłości i Miłosierdzia dla świata” („Papieżstwo i papież wciąż dzielą? 25 lat *Ut unum sint*” 2020). Z oceny tej wynika, że zjednoczenie chrześcijan w perspektywie teologii mariawickiej jest uzależnione przede wszystkim od jedności duchowej wyznawców wiary chrześcijańskiej, należących do różnych Kościołów i wspólnot kościelnych, z Jezusem Chrystusem, jedyną Głową Kościoła, a nie od zwierzchnictwa papieża nad wszystkimi chrześcijanami. Fundamentalna różnica w podejściu do koncepcji jedności chrześcijan polega na tym, że Kościół Starokatolicki Mariawitów odrzuca uniwersalny prymat jurysdykcyjny biskupa Rzymu i popiera jedność chrześcijan w różnorodności, natomiast Kościół Rzymskokatolicki opowiada się za jednością integralną o charakterze prawnorganizacyjnym z papieżem jako zwierzchnikiem całego Kościoła

i gwarantem doprowadzenia do pełnej komunii między Kościołem Rzymskokatolickim a innymi Kościołami i wspólnotami kościelnymi (Küry 1996, 389-403).

10. Prośba o. Franciszka Felixa Bąka do papieża Jana Pawła II w sprawie odwołania ekskomunikacji nałożonej na siostrę Feliksę Kozłowską

30 grudnia 1987 roku o. Franciszek Felix Bąk, członek Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych, doktor teologii Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie, profesor teologii moralnej Wyższego Seminarium Duchownego w Padwie (1970-1972), spowiednik w bazylice św. Piotra w Watykanie (1974-1975), następnie proboszcz parafii św. Jądwigi w Detroit (Michigan; 1976-1987), jako pierwszy duchowny rzymskokatolicki w historii Kościoła wystosował osobisty list do papieża Jana Pawła II, w którym zwrócił się z prośbą o unieważnienie ekskomunikacji większej, nałożonej 5 grudnia 1906 roku na Feliksę (Felicję) Kozłowską, przez Świętą Rzymską i Powszechną Inkwizycję, z upoważnienia papieża Piusa X. W piśmie tym czytamy m.in.:

Błagam Ojca Świętego, aby tę ekskomunikację odwołał i usunął, jak to uczynił Ojciec Święty Paweł VI w sprawie Kościoła Prawosławnego. Będzie to pierwszy krok, tego jestem pewien, który razem przyspieszy powrót wszystkich Mariawitów do Kościoła Rzymskokatolickiego, przynajmniej jako obrzęd odrębny. Maria Franciszka Kozłowska bardzo chciała, ażeby jej Zgromadzenie potwierdzone było przez Ojca Świętego. Jest teraz sposobność w duchu ekumenicznym okazać braciom polskim prawdziwą miłość Chrystusa. Wina, że dekret posiada błąd wielki [*error substantialis*] nie jest Ojca Świętego Piusa X ani też Stolicy Apostolskiej, lecz jak to poniżej pokażę Ojca Generała Mariawitów Jana Kowalskiego (Bąk 1987, 97).

Ojciec Felix Bąk do listu dołączył szczegółowe uzasadnienie swojego wniosku, któremu nadał tytuł *Error substantialis excommunicationis*. Opierając się na wypowiedziach Mateczki, zakonnik rzymskokatolicki wyraził pogląd, że matka Maria Franciszka Kozłowska

nigdy nie twierdziła, że posiada ten sam stopień świętości, co Matka Boża. W rozumieniu ojca Bąka założycielka mariawityzmu „nie została uwolniona od wszystkich skutków grzechu pierworodnego, lecz tylko od dwóch, [...] od pychy i zmysłowości” (Bąk 1987, 99). Zakonnik franciszkański, uzasadniając swój wniosek, argumentował, że pełnię świętości przypisywał Mateczce Minister Generalny Związku Mariawitów, ks. Michał Kowalski, bez zgody matki Marii Franciszki. W jego rozumieniu ojciec Michał Kowalski ponosił odpowiedzialność za deifikację i gloryfikację założycielki mariawityzmu jeszcze za jej życia, w ten sposób przyczyniając się do nałożenia klątwy papieskiej. Według ojca Bąka dowodem braku akceptacji matki Kozłowskiej dla kultu swojej osoby była prośba Mateczki skierowana do ojca Kowalskiego w 1918 roku, dotycząca spalenia jej portretu znajdującego się nad ołtarzem w kaplicy mariawickiej w Sobótce niedaleko Łęczycy. Na podstawie objawień siostry Marii Franciszki ojciec Bąk doszedł do wniosku, że twórczyni mariawityzmu przez większość życia doczesnego była niewinna i pokorna oraz posłuszna papieżowi i Stolicy Apostolskiej w tym sensie, że nie ponosiła odpowiedzialności za rozłam mariawitów z Rzymem, który definitywnie dokonał się w grudniu 1906 roku. W opinii o. Bąka papież Pius X, nie znając języka polskiego i polegając na doniesieniach polskich biskupów i swoich najbliższych współpracowników, popełnił błąd, niesłusznie ekskomunikując Mateczkę, która osobiście bardzo cierpiała z powodu nałożonej klątwy. Omawiany list do papieża Polaka kończy się następującymi słowami:

Czas już usunąć i odwołać ekskomunikę, przez którą była potępiona Maria Franciszka Kozłowska i dać sposobność wszystkim mariawitom przyłączyć się do Kościoła rzymskokatolickiego, czego ona serdecznie i zawsze żądała (Bąk 1987, 102).

Głos franciszkańskiego zakonnika zasługuje na szacunek i uwagę, gdyż uważał on przeżycia mistyczne s. Marii Franciszki za prawdziwe, a ekskomunikę papieską za fatalną pomyłkę. Omawiany list był szczerą próbą skłonienia papieża Jana Pawła II do odwołania ekskomuniki

imiennej nałożonej na Mateczkę, co miałyby doprowadzić najpierw do pojednania, a w przyszłości do zjednoczenia mariawitów płockich z Kościołem macierzystym. Odmowa papieża Jana Pawła II dotycząca odwołania klątwy nałożonej na siostrę Marię Franciszkę świadczy o podtrzymaniu przez Stolicę Apostolską zarzutów teologicznych i dyscyplinarnych wobec założycielki mariawityzmu, ojca Michała Kowalskiego oraz wszystkich ówczesnych zwolenników Dzieła Wielkiego Miłosierdzia.

11. Stosunek Kościoła Starokatolickiego Mariawitów do Kościoła Rzymskokatolickiego w kontekście dążeń do jedności chrześcijan (1971-1996)

Niezwykle interesującym zagadnieniem jest przybliżenie w omawianym okresie nastawienia Kościoła Mariawitów z siedzibą władz zwierzchnich w Płocku do Kościoła macierzystego w aspekcie starań na rzecz ponownego zjednoczenia Kościołów chrześcijańskich w jeden organizm eklezjalny.

Do tego problemu odniósł się ks. Michał M. Ludwik Jabłoński, duchowny mariawicki, który w 1972 roku na łamach czasopisma „Mariawita” podkreślił, że ekumenizm w różnych swoich formach stanowi „objaw i działanie Ducha Świętego” ([Jabłoński] 1972, 3). Kapłan mariawicki, rozpatrując potrzebę rozmów między podzielonymi uczniami Chrystusa, wskazał, że „jedność chrześcijaństwa potrzebna jest po to, aby świat mógł lepiej uwierzyć w posłannictwo Zbawiciela” ([Jabłoński] 1972, 4). Jako mariawita wyraził poparcie dla dążeń ekumenicznych, powołując się na stanowisko siostry Marii Franciszki, założycielki mariawityzmu, która „postawiła zasadniczy warunek, aby Kościół Chrystusowy za centrum zjednoczenia obrał Eucharystię – Utajonego Pana Jezusa w Przenajświętszym Sakramencie” ([Jabłoński] 1972, 4). Przypomniawszy przy tym, że zdaniem Mateczki „właściwy i zdrowy ekumenizm winien być przesiąknięty modlitwą i miłością” ([Jabłoński] 1972, 4). W rozumieniu ks. Jabłońskiego „ekumenizm stanowią wszyscy chrześcijanie,

którzy czują się braćmi i siostrami oraz dziećmi Jednego Ojca, Boga Wszchemogącego i Jednego Zbawiciela Jezusa Chrystusa” ([Jabłoński] 1972, 4).

W tym samym roku Władysław Stanisław Ginter, publicysta maria-wicki, wystosował apel do Kościoła Rzymskokatolickiego, aby nie ogra-niczał się tylko do deklaracji werbalnych o pojednaniu z mariawitami, ale podjął konkretne działania praktyczne służące porozumieniu z Ko-ściołem Starokatolickim Mariawitów. Wezwał rzymskokatolickie władze kościelne do odwołania dekretów dyscyplinarnych z 1904 i 1906 roku, skierowanych przeciwko zasadom, przywódcom i zwolennikom maria-wityzmu oraz do podjęcia rzetelnej kampanii informacyjnej o wyznaniu maria-wickim (Ginter 1972, 12-13).

25 stycznia 1987 roku biskup Zdzisław M. Włodzimierz Jaworski, ordynariusz diecezji śląsko-łódzkiej Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan, podczas nabożeństwa ekumenicznego w kościele ewangelicko-augsburskim św. Mateusza w Łodzi, dał do zrozumienia, że „miłość do własnego Kościoła nie może rodzić nienawiści do innego Kościoła” (Jaworski 1987, 9). W związku z tym wyraził nadzieję, że rzymscy katolicy nie będą nazywać mariawitów mankietnikami, a mariawici rzymsko katolików papistami (Jaworski 1987, 9).

W 1988 roku ks. Ludwik Jabłoński, proboszcz Parafii Kościoła Sta-rokatolickiego Mariawitów p.w. św. Jana Chrzciciela w Dobrej, w cza-sopiśmie „Mariawita” docenił dążenia i wysiłki ekumeniczne Kościoła Rzymskokatolickiego, możliwe dzięki uchwałom Soboru Watykańskie-go II. Wśród pozytywnych posunięć i przemian dokonanych w Koście-le rzymskim zaliczył: włączenie się do ruchu ekumenicznego, udział we wspólnych nabożeństwach o jedność chrześcijan, współpracę prak-tyczną z innymi Kościołami chrześcijańskimi. W rozumieniu kapłana Jabłońskiego źródłem jedności chrześcijan powinna być Eucharystia, „która jest owocem Ofiary Krzyżowej i przypomina wszystkim Wie-czernik” (Jabłoński 1988, 6).

22 stycznia 1989 roku, podczas nabożeństwa ekumenicznego w rzymskokatolickim kościele p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Warszawie, bp Tymoteusz Kowalski, zwierzchnik KSM, wygłosił kazanie, w którym wyraził szacunek dla wysiłków bp. Władysława Miziołka i innych duchownych rzymskokatolickich na rzecz pojednania i porozumienia z Kościołem Starokatolickim Mariawitów. Biskup Naczelny dalszy postęp w zakresie współpracy bilateralnej uzależnił od postawy miłości nieobłudnej (Kowalski 1989, 8-9).

W styczniu 1996 roku, z okazji Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan, w rzymskokatolickiej katedrze płockiej biskup Antoni M. Roman Nowak, biskup rezydent Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Płocku, wygłosił orędzie. Mówca wyraził radość z faktu, że „przestaliśmy się wzajemnie prześladować, zwalczać i nienawidzić (Nowak 1996, 11). Biskup Nowak wypowiedział również zdanie, które miało szczególny wymiar ekumeniczny:

Oby dobry Bóg sprawił, że nasze modlitwy będą wysłuchane i zgodnie z ich intencją będziemy mogli przy jednym ołtarzu przyjmować Ciało Pańskie i pić z Kielicha Pańskiego (Nowak 1996, 11-12).

Z przytoczonych wypowiedzi duchownych mariawickich wynika, że Kościół Starokatolicki Mariawitów w omawianym okresie konsekwentnie dążył do normalizacji stosunków z Kościołem Rzymskokatolickim, inicjując i popierając różne formy kontaktów obu wyznań na niwie ekumenicznej. Dzięki tej postawie i woli współpracy ustała wrogość między obu wyznaniem i powstała szansa na rozwijanie wzajemnych więzi dla dawania wspólnego świadectwa na rzecz jedności chrześcijan, zgodnie z wolą Chrystusa, aby wszyscy uczniowie Jezusa stanowili jedno.

12. Zakończenie

Pierwsza oficjalna faza dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego, zainicjowana przez Komisję Episkopatu do Spraw Ekumenizmu, prowadzona w latach 1971-1996, przygotowała sprzyjające warunki

do lepszego poznania zasad doktrynalnych, ustrojowych, kultowych i dyscyplinarnych obu Kościołów mariawickich i Kościoła Rzymskokatolickiego. Umożliwiła przede wszystkim zapoznanie się z teologią i rytuałem chrztu świętego oraz doprowadziła do stwierdzenia identyczności tego sakramentu oraz porozumienia w sprawie wystawiania świadectwa chrztu mariawitom i rzymskokatolikom w sytuacjach uzasadnionych.

W przypadku pierwszego sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego w 1974 roku między Kościołem Rzymskokatolickim i Kościołem Starokatolickim Mariawitów stwierdzono brak różnic w wierze i posługiwanie się przez braci plockich przy jego udzielaniu przedsoborowym rytuałem rzymskokatolickim. Istotnym osiągnięciem w pracach komisji mieszanej obu Kościołów była zgodna opinia wyrażona w 1978 roku, że nie ma przeszkód odnośnie do wzajemnego uznania ważności chrztu świętego.

Rozmowy w sprawie ważności chrztu, które były prowadzone między Kościołem Katolickim Mariawitów i Kościołem Rzymskokatolickim, doprowadziły wprawdzie do porozumienia w 1984 roku, ale w 2010 roku strona rzymskokatolicka oceniła chrzest we wspólnocie felicianowskiej jako wątpliwy, a nawet nieważny z przyczyn teologicznych, głównie naruszenia dogmatu trynitarnego przez mariawitów felicianowskich.

W pierwszej fazie oficjalnego dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego, mimo starań podjętych przez o. dr. Franciszka Felixa Bąka u papieża Jana Pawła II, nie doszło do unieważnienia ekskomuniki większej nałożonej 5 grudnia 1906 roku na siostrę Felicję Kozłowską przez Świętą Rzymską i Powszechną Inkwizycję.

Pozytywną rolę we wzajemnych kontaktach odegrały trzy sympozja ekumeniczne o miłosierdziu Bożym, zorganizowane w latach 1991, 1992 i 1994 przez Kościół Starokatolicki Mariawitów z udziałem teologów różnych wyznań chrześcijańskich, w tym obu denominacji mariawickich i rzymskokatolickiego.

Historyczne znaczenie w relacjach ekumenicznych między Kościołem Starokatolickim Mariawitów i Kościołem Rzymskokatolickim miała

wizyta biskupa Władysława Miziołka w kościele mariawickim w Warszawie w 1986 roku w czasie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan.

Podsumowując trzeci etap dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego, należy stwierdzić, że przyczynił się on w sposób znaczący do poprawy wzajemnych relacji międzykościelnych i przyspieszył utworzenie w 1997 roku Komisji Mieszanej do Spraw Dialogu Teologicznego między Kościołem Rzymskokatolickim i Kościołem Starokatolickim Mariawitów.

Bibliografia

- A.A. 1996. „Radość w katedrze: Płock – Tydzień ekumeniczny.” *Gazeta na Mazowszu*, 22 stycznia: 1.
- Adamkowski, Arkadiusz. 1996. „Nowy wymiar Płocka: Tydzień ekumeniczny: Historyczna Msza Św.” *Gazeta na Mazowszu*, 22 stycznia: 2.
- Anonim. 1973. „Niebywała prelekcja o mariawityzmie.” *Mariawita* 15 (1-2): 14-16.
- Anonim. 1978. „My, a rzymskokatolicy po wojnie.” *Mariawita* 20 (1): 5-6, 11.
- Anonim. 1994. „Wydarzenie ekumeniczne o naprawdę historycznym znaczeniu.” *Roczniki Teologiczne KUL* 41: 163.
- Anonim. 2000. „Odszedł pasterz dobry biskup (Władysław Miziołek).” *Biuletyn Ekumeniczny* 45 (17): 7-14.
- Bajko, Stanisław. 1971. „Co stwierdziłem u mariawitów w Płocku i w Felicjanowie: Sprawozdanie szkicowe.” Warszawa: mps.
- Bąk, Franciszek Felix. 1987. „List o. Franciszka Felixa Bąka do papieża Jana Pawła II z 30 grudnia 1987 roku.” W *Dokumenty dotyczące Mateczki i mariawityzmu*. Red. Wawrzyniec M. Franciszek Rostworowski, 96-108. Płock: mps.
- Beck, M. André le. 1995. *Eglise Vieille-Catholique Mariavite: Historique et Vie*. Paris: Eglise Vieille-Catholique Mariavite.
- Beck, M. André le. 2017. *Miséricorde & Amour: L'Église Mariavite*. Paris: Ecap Église Saint Marie.

- [Boruc], Serafina. 1979. „Na drodze do jedności.” *Mariawita* 21 (3-4): 9-10.
- Brewiarzyk Mariawicki dla czcicieli Przenajświętszego Sakramentu*. 1967. Felicjanów: Wydawnictwo Kościoła Katolickiego Mariawitów.
- Budniak, Józef, i Zygfryd Glaeser, Tadeusz Kałużny, Zdzisław Kijas, red. 2016. *Encyklopedia ekumenizmu w Polsce (1964-2014)*. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II.
- Dąbrowska, Danuta. 1984. „Niech wszystka Ziemia.” *Razem*, 1 sierpnia: 18-19.
- „Deklaracja Komisji Mieszanej Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w sprawie chrztu świętego z 11 czerwca 1974 roku.” 1993. W *Jeden Chrzest*, 48. Warszawa: Podkomisja Dialogu Polskiej Rady Ekumenicznej i Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu.
- Dominik. 1994. „Tydzień modlitwy o jedność chrześcijan.” *Mariawita* 36 (4-6): 12-13.
- „Encyklika papieża Jana Pawła II *Ut unum sint*: Fragmenty tekstu.” 1996. *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 14 (1): 109-113.
- Gajowniczek, Zygmunt-Tomasz. 1999. *Na tropach tajemnic historii Cegłowa i okolic*. Cegłów: Zarząd Gminy w Cegłowie przy pomocy Fundacji Przyjaciół Latowicza.
- Ginter, Władysław Stanisław. 1972. „O jedności dyskusyjne.” *Mariawita* 14 (10): 12-13.
- Ginter, Władysław Stanisław. 1999. „List Władysława Stanisława Gintera z 3 grudnia 1998 roku do Redakcji czasopisma «Nasza Przeszłość» w Krakowie.” *Nasza Przeszłość* 1 (92): 541-548.
- Ginter, Władysław Stanisław, i Bogdan Nowak. 1988. „Polska miejscem powstania Kościoła Mariawitów.” *Tygodnik Polski*, 7 stycznia: 3.
- Ginter Władysław. 1989. *Informator o Kościele Starokatolickim Mariawitów*. Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów.
- Gołębiowski, Krzysztof. 1986. „Tydzień Powszechny Modlitwy o Jedność Chrześcijan.” *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 4 (2): 86-89.

- [Grabarczyk], Gabriel. 1996. „Tydzień Powszechny Modlitwy o Jedność Chrześcijan.” *Mariawita* 37 (1-3): 8-10.
- Grześkowiak, Alicja. 1984. „Biskup Władysław Miziołek.” *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 2 (8): 120-121.
- Grześkowiak, Antoni. 1987. „Spotkanie rzymskokatolików i mariawitów w Cegłowie.” *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 5 (1): 91-92.
- Grzybowski, Michał, Marian. 2004. *Kościół Katolicki w Płocku w latach 1793-2003*. Płock: Urząd Miasta Płocka.
- [Jabłoński], Ludwik. 1972. „Jedność chrześcijan – ale jaka?” *Mariawita* 14 (2): 3-4.
- Jabłoński, Ludwik. 1988. „Eucharystia drogą do jedności.” *Mariawita* 30 (1-12): 5-6.
- Janik, Robert. 1999. „Ekumeniczne zbliżenie między Kościołem rzymskokatolickim i Starokatolickim Kościołem Mariawitów: szanse i możliwości.” *Prace Naukowe Pedagogika* 8-9-10: 91-96.
- Jan Paweł II. 1995. *Encyklika Ut unum sint Ojca Świętego Jana Pawła II o działalności ekumenicznej z 25 maja 1995 roku*. Katowice: Kuria Metropolitarna.
- Jaworska, Pelagia. 1983. „Spotkanie ekumeniczne z papieżem Janem Pawłem II.” *Mariawita* 25 (11-12): 4.
- Jaworska, Pelagia. 1991. „Symposium teologiczne w Łodzi.” *Mariawita* 33 (10-12): 8-9.
- Jaworska, Pelagia. 2003. *Teologia Miłosierdzia Bożego: Materiały z sympozjów ekumenicznych w Łodzi w latach 1991, 1992 i 1994*. Płock: Wydawnictwo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów.
- Jaworska, Pelagia. 2018. *Teologia Miłosierdzia Bożego: Materiały z sympozjów ekumenicznych w Łodzi w latach 1991, 1992 i 1994*. Płock: Wydawnictwo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w RP.
- Jaworski, Włodzimierz. 1987. „Być sługą Boga i sługą bliźnich.” *Mariawita* 29 (3): 7-9.
- Jeden Chrzest*. 1993. Warszawa: Podkomisja Dialogu Polskiej Rady Ekumenicznej i Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu.

- Kaczorek Łukasz, i Bartosz Łuczak, Michał Głuszczyk, Stanisław Rybak. 2005. *Parafia Kościoła Starokatolickiego Mariawitów pod wezwaniem Matki Boskiej Nieustającej Pomocy*. Warszawa: Parafia Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Warszawie.
- Karas, Marcin. 2000. *Wyznania wiary i główne zasady doktrynalne: Katolicyzm*. Kraków: Wydawnictwo MEDIA-PRESS.
- Karas, Marcin. 2001. „Mateczka – Boska Parakletka, Zbawicielka Świata: Nowa nauka trynitarna w felicjanowskim nurcie mariawityzmu.” *Studia Religioiologica* 34: 113-127.
- Karski, Karol. 2012. „Miziołek Władysław.” W „Leksykon ekumenistów.” *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 57 (70-71): 120.
- Kowalski, Michał. 1926. *Rytuał Maryawicki wraz z katechizmem dla małych dzieci i dla dorosłych*. Płock: Wydawnictwo przy Świątyni Miłosierdzia i Miłości.
- Kowalski, Michał. 1939. „Dowody wcielenia się Ducha Świętego w naszą Najdroższą i Najświętszą Mateczkę.” *Królestwo Boże na Ziemi* 15 czerwca: 82-84.
- Kowalski, Tymoteusz. 1989. „Miłość nieobłudna.” *Mariawita* 31 (1-3): 8-9.
- [Kubicki], Bernard. 1996. „Kazanie wygłoszone w kościele św. Jana Chrzyciela w Płocku, 18 stycznia 1996 r.” *Mariawita* 38 (4-6): 9-10.
- Küry, Urs. 1996. *Kościół starokatolicki: Historia, nauka, dążenia*. Tłum. Wiktor Wysoczański. Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna.
- Łuczak, Bartosz. 2012. „Jak feniks z popiołów.” W *Wola wielu wyznań*, 57-61. Warszawa: Urząd Dzielnicy m.st. Warszawy.
- Maj, Józef. 2016. *Miziołek. Biskup ekumeniczny*. Ząbki: Wydawnictwo Apostolicum.
- Mames, Tomasz. 2004. „Mariawityzm w dyskusji akademickiej: Na marginesie artykułu M. Karasa Mateczka Boska Parakletka.” *Praca nas sobą* 9 (33): 24-27.

- Marcinkowski, Roman. 1996a. „Słowo wstępne wypowiedziane w katedrze.” *Mariawita* 37 (1-3): 11.
- Marcinkowski, Roman. 1996b. „Wprowadzenie do Mszy Św. o jedność chrześcijan. Katedra Płocka, 21 stycznia 1996 r.” *Miesięcznik Pastorski Płocki* 81 (3): 142-143.
- Marcinkowski, Roman. 1996c. „Kazanie w Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan. Katedra Płocka, 21 stycznia 1996 r.” *Miesięcznik Pastorski Płocki* 81 (3): 143-146.
- Marcinkowski, Roman. 1996d. „Słowo na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan.” *Mariawita* 38 (1-3): 12-13.
- Marwin, Jan. 1976. „Ekumenio, wyjdź na opłotki.” *Mariawita* 18 (5):10-11.
- Mazur, Krzysztof. 1991. *Mariawityzm w Polsce*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Miziołek, Władysław, i Stanisław Bajko. 1982. „Do Braci Mariawitów na ręce Czcigodnego Arcybiskupa M. Rafaela Wojciechowskiego w Felicjanowie.” *Królestwo Boże na Ziemi* 2 (7-12): 16-17.
- Miziołek, Władysław, i Stanisław Bajko. 1982. „Do Braci Mariawitów na ręce Czcigodnego Biskupa M. Innocentego Gołębiowskiego w Płocku.” *Mariawita* 24 (8-9): 24-25.
- Moser, Jarosław. 1993. „Dzieci Mateczki Kozłowskiej.” *Gazeta na Mazowszu*, 2 sierpnia: 1, 3.
- Nasierowski, Sławomir. 1996. „Kazanie wygłoszone w katedrze Kościoła Starokatolickiego Mariawitów na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1996 r.” *Mariawita* 38 (4-6): 7-8.
- Nowik, Andrzej Marek, i Artur Rogalski, Andrzej Chojnacki, Małgorzata Śluzek. 2021. *Na cegle pisane: Historia miasteczka Cegłów*. Cegłów: Gminna Biblioteka Publiczna – Kulturoteka w Cegłowie.
- Nowak, Roman. 1996. „Orędzie biskupa.” *Mariawita* 38 (1-3): 11-12.
- Olszewski, Daniel. 1976. „Początki mariawityzmu: Studium historyczno-pastoralne.” *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 23 (6): 81-90.

- Olszewski, Daniel. 1984. „Odejdźcie.” *Przegląd Katolicki* 12 (1): 3.
- Olszewski, Daniel. 1986. „Mariawityzm – początki i rozwój.” *Więź* 29 (2-3): 121-132.
- Olszewski, Daniel. 1987. „Mariawityzm – początki i rozwój.” *Mariawita* 29 (1): 6-10.
- „Papieżstwo i papież wciąż dzielą?: 25 lat *Ut unum sint*.” 2020. Dostęp 25 maja 2020. <https://www.ekumenizm.pl/ekumenizm/na-swiecie/papiestwo-i-papiez-wciaz-dziela-25-lat-ut-unum-sint/>.
- Pasek, Zbigniew. 1993. „Sto lat mariawityzmu: Polska herezja?” *Tygodnik Powszechny*, 15 sierpnia: 12.
- Pasek, Zbigniew. 1999. „Geneza mariawityzmu i przyczyny jego podziału.” W *Pstrokate piękno: Szkice z historii duchowości chrześcijańskiej*, 108-122. Kraków: Wydawnictwo MEDIA PRESS.
- PI. 1995. „Jeszcze raz o roku jubileuszowym.” *Mariawita* 37 (1-3): 6-7.
- Plazinski, Edmund. 1970. *Mit Krummstab und Mitra: die umher-schweifenden Bischoefe und Gemeinschaften*. St. Augustin-Buisdorf: Verlag P. Meier.
- Podgórski, Ryszard. 1998. *Religijność wiernych Starokatolickiego Kościoła Mariawitów. Studium historyczno-teologiczne*. Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Polak, Grzegorz. 1993. „Mariawityzm ma 100 lat.” *Gazeta Wyborcza*, 31 lipca-1 sierpnia: 19.
- Polak Grzegorz. 2000a. „Biskup Władysław Miziołek (1914-2000).” *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 18 (45): 155-159.
- Polak Grzegorz. 2000b. „Żał po biskupie Władysławie Miziołku.” *Więź* 43 (9): 176-181.
- „Protokół końcowy rozmów o chrzcie przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i Polskiego Kościoła Chrześcijan Baptystów z 2 kwietnia 1979 roku.” 1993. W *Jeden Chrzest*, 44-45. Warszawa: Podkomisja Dialogu Polskiej Rady Ekumenicznej i Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu.

- „Protokół końcowy rozmów o chrzcie świętym przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Starokatolickiego Mariawitów z 15 listopada 1978 roku.” 1993. W *Jeden Chrzest*, 49-50. Warszawa: Podkomisja Dialogu Polskiej Rady Ekumenicznej i Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu.
- „Protokół z rozmów o chrzcie przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego i Kościoła Katolickiego Mariawitów z 9 października 1984 roku.” 2003. W Norbert Przyborowski, *Chrzest: teologiczne zbliżenia między niektórymi Kościołami w Polsce*, 151-153. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Przyborowski Norbert. 2003. *Chrzest: Teologiczne zbliżenia między niektórymi Kościołami w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rada ds. Ekumenizmu Episkopatu Polski. 2010. „Opinia w sprawie udzielania ważności chrztu w Kościele Katolickim Mariawitów.” *Biuletyn Ekumeniczny* 38 (1-2): 100-104.
- Redakcja. 1982. „Kościół Rzymskokatolicki o mariawitach.” *Królestwo Boże na Ziemi* 2 (7-12): 15.
- Redakcja. 1983. „Mariawicka Msza Święta w Watykanie.” *Mariawita* 25 (11-12): 30.
- Redakcja. 1987. „Zapowiedź nowego.” *Mariawita* 29 (8-9): 24.
- Redakcja. 2022. „Ś.P. Władysław Stanisław Ginter.” *Mariawita* 63 (1-9): 45.
- Rostworowski, Stanisław, Jan. 1997. „Socjologiczna metoda ujęcia mariawityzmu.” *Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce* 88: 399-413.
- Różyk, Wojciech. 2006. *Objawienia Marii Franciszki Kozłowskiej według rękopisu z Archiwum Watykańskiego*. Świdnica: Świdnicka Kuria Biskupia.
- Różyk, Wojciech. 2007. „Wieleśmy przeciwko Wam zgrzeszyli brakiem miłości...: O uzdrawianiu relacji między katolikami i mariawitami.” *Biuletyn Ekumeniczny* 25 (3-4): 44-53.

- [Rudnicki], Paweł. 1981. „Encyklika Papieża Rzymskiego Jana Pawła II *Dives in Misericordia* a Dzieło Miłosierdzia.” *Mariawita* 23 (7-8): 28-30.
- Rudnicki, Konrad, Maria, Paweł. 1995. „Encyklika *Ut unum sint* w oczach mariawity.” *Tygodnik Powszechny*, 20 sierpnia: 10.
- [Rudnicki], Paweł. 1999a. „Cele ekumenizmu.” *Praca nad sobą* 4 (14): 11-15.
- [Rudnicki], Paweł. 1999b. „O czym rozmawiamy z rzymskimi katolikami.” *Mariawita* 40 (10-12): 8.
- Rudnicki, Konrad. 2000. „Bogurodzica a Trójca Święta w ujęciu mariawickim.” *Salvatoris Mater* 2 (3): 380-386.
- [Rudnicki], Paweł. 2000. „Kanonizacja Siostry Marii Faustyny.” *Praca nad sobą* 5 (19): 25-33.
- [Rudnicki], Paweł. 2004. „Teologia Miłosierdzia Bożego. Recenzja.” *Praca nad sobą* 9 (32): 25-27.
- Rudnicki, Konrad, Maria, Paweł. 2008. *Moja droga do religii*. Kraków: F.H.U. ELWIT.
- Rybak, Stanisław. 1975. „Nabożeństwo Ekumeniczne w Warszawie.” *Mariawita* 17 (3): 8-9.
- Rybak, Stanisław. 1979. „W obliczu wyboru Papieża – Jana Pawła II.” *Mariawita* 21 (1): 5-6.
- Rybak, Stanisław. 1992. *Mariawityzm: Studium historyczne*. Warszawa: Lege.
- Rybak, Stanisław. 2011. *Mariawityzm: Dzieje i współczesność*. Warszawa: Agencja Wydawnicza CB.
- Sakowicz, Eugeniusz. 2010. „Biskup Władysław Miziołek: w 10. rocznicę śmierci.” *Biuletyn Ekumeniczny* 27 (1-2): 31-46.
- Seweryniak, Henryk. 1996. „Płock miastem ekumenizmu: Pocałunek pokoju biskupa katolickiego i mariawickiego.” *Słowo. Dziennik Katolicki*, 22 stycznia: 3.

- Skupiński, Jan. 2006. „Obraz Ducha Świętego z Felicjanowa: Pneumatologia Kościoła Katolickiego Mariawitów.” *Praca nad sobą* 11 (40): 22-21.
- Słomski, Wojciech. 1996. „W sprawie ważności chrztu w Katolickim Kościele Mariawitów.” *Biuletyn Ekumeniczny* 25 (4): 76-79.
- Tempczyk, Katarzyna. 2011. *Nowe przymierze uczynił Pan z nami... Teologia Kościoła Katolickiego Mariawitów*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Tranda, Zdzisław. 2000. „Pożegnanie brata w wierze: Ks. bp Władysław Miziołek (1914-2000).” *Jednota* 43 (7): 18-19.
- Turnau, Jan. 2000. „Ministrowanie: Biskup Władysław Miziołek (1914-2000).” *Tygodnik Powszechny*, 28 maja: 11.
- W. 1986. „Tydzień Modlitwy o Jedność Chrześcijan 1986 roku w Warszawie.” *Mariawita* 28 (1-3): 16.
- Włagin. 1986. „Księdza profesora Olszewskiego rzecz o mariawityzmie.” *Mariawita* 28 (7-9): 14-16.
- [Wojciechowski], Rafael, i Beatrycze [Szulgowicz], Rafaela [Woińska]. 1972. *Z dziejów Królestwa*. Felicjanów: Wydawnictwo Kościoła Katolickiego Mariawitów.
- Wojciechowski, Rafael. 1988. „Kościół Katolicki Mariawitów w Polsce.” *W Leksykon religioznawczy*. Warszawa: Wydawnictwo Współczesne: 136-139.
- Zychowicz, D. 1993. „Centralna uroczystość stulecia Objawień w Płocku.” *Mariawita* 35 (10-12): 5-7.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXIV

Zeszyt 4

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2022

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

bp prof. ucz. dr hab. Marcin Hintz, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja *Rocznika Teologicznego* informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Objętość ark. wyd.: 18,5. Nakład: 100 egz.

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

IN MEMORIAM

Mgr Irena Andrejew-Preiss..... 743

ARTYKUŁY

JERZY OSTAPCZUK, JERZY TOFILUK, *Wyższe Prawosławne Szkolnictwo Teologiczne w Polsce – przeszłość i teraźniejszość*..... 744

BORYS PRZEDPELSKI, *Różne formy oficjalnego dialogu mariawicko-rzymsko-katolickiego w latach 1971-1996* 767

MARCIN WALCZAK, *Nieuwarunkowane, ostateczne zatroskanie, being-itself. Wielowymiarowa idea Boga w myśli Paula Tillicha* 815

ELŻBIETA BEDNARZ, *Specyfika udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez nauczyciela religii uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego* 851

ANDRZEJ OCHMAN, *Wiara i religijność współczesnych katolików polskich na przełomie XX i XXI wieku w świetle wyników badań społecznych*..... 881

FRANTIŠEK HANOBIK, *Youth on the verge of adulthood and their views on abortion* 915

MATERIAŁY

ABP ANASTAZY (GIANNOULATOS), *Życie w Chrystusie w wieloreligijnej społeczności globalnej*..... 945

KRONIKA

Przyznanie prof. Barbarze Städtler-Mach Medalu za Zasługi dla ChAT (BOGUSŁAW MILERSKI)..... 959

Inauguracja roku akademickiego 2022/2023 (6 października 2022) (JAROSŁAW ZABROCKI)..... 961

Uroczystość nadania tytułu doktora honoris causa Jego Eminencji, Wielce Błogosławionemu prof. Anastazemu (Giannoulatosowi), Arcybiskupowi Tirany, Durrës i Całej Albanii (6 października 2022) (JAROSŁAW ZABROCKI)..... 965

<i>Uroczystość nadania tytułu doktora honoris causa prof. dr. hab. Zbyszko- wi Melosikowi Prorektorowi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1 grudnia 2023) (RENATA NOWAKOWSKA-SIUTA).....</i>	969
<i>Publikacje zwarte (książki) Wydawnictwa Naukowego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie z lat 2019–2022 (TADEUSZ J. ZIELIŃSKI).....</i>	971
Wykaz autorów	975
Recenzenci <i>Rocznika Teologicznego</i> w roku 2022	976

Contents

IN MEMORIAM

Mgr Irena Andrejew-Preiss.....	743
--------------------------------	-----

ARTICLES

JERZY OSTAPCZUK, JERZY TOFILUK, <i>Orthodox Higher Theological Education in Poland – past and present</i>	744
BORYS PRZEDPELSKI, <i>Various forms of official dialogue between the Mariavite and the Roman Catholic Church in the years 1971-1996</i>	767
MARCIN WALCZAK, <i>The Unconditional, ultimate concern, Being-itself. Multidimensional idea of God in the thought of Paul Tillich</i>	815
ELŻBIETA BEDNARZ, <i>Specifics of the provision of psychological and pedagogical assistance by a religion teacher to a student with an evaluation of special educational needs</i>	851
ANDRZEJ OCHMAN, <i>Faith and religiosity of contemporary Polish Catholics at the turn of the 20th and 21st centuries in the light of the results of social research</i>	881
FRANTIŠEK HANOBIK, <i>Youth on the verge of adulthood and their views on abortion</i>	915

MATERIALS

ABP ANASTAZY (GIANNOULATOS), <i>Living in Christ in a multi-religious global community</i>	945
--	-----

CHRONICLE

<i>Awarding Prof. Barbara Städtler-Mach the Medal for Merits for the Christian Theological Academy (BOGUSŁAW MILERSKI)</i>	959
<i>Inauguration of the academic year 2022/2023 (6th October 2022) (JAROSŁAW ZABROCKI)</i>	961
<i>The Ceremony of Conferring the Title of Doctor Honoris Causa on His Eminence, the Most Blessed Prof. Anastasius (Giannoulatos), Archbishop of Tirana, Durrës and All Albania (6th October 2022) (JAROSŁAW ZABROCKI)</i>	965

<i>The Ceremony of Conferring the Title of Doctor Honoris Causa on Prof. Zbyszko Melosik PhD habil., Prorector of the Adam Mickiewicz University in Poznań (1st December 2022) (RENATA NOWAKOWSKA- -SIUTA).....</i>	969
<i>Compact publications (books) of the Scientific Publisher of the Christian Theological Academy in Warsaw 2019-2022 (TADEUSZ J. ZIELIŃSKI).....</i>	971
List of authors	975
List of reviewers of <i>Theological Yearbook</i> in 2022	976

Wykaz autorów

Jerzy Ostapczuk, j.ostapczuk@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Jerzy Tofiluk, j.tofiluk@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Borys Przedpełski, b.przedpelski@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Marcin Walczak, marwal8@wp.pl, ul. Ćwiklińskiej 4/35, 20-067 Lublin

Elżbieta Bednarz, e.bednarz@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Andrzej Ochman, andochman@uni.opole.pl, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, ul. W. Drzymały 1C, 45-342 Opole

František Hanobik, hanobikf@gmail.com, Pravoslávna Bohoslovecká Fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Masarykova 2707/15, 080 01 Prešov, Slovakia